

ТИЖНЕВИК: REVUE HEBDOMADAIRE: ТРИДЕНЬО
UKRAINIENNE

Число 51-2 (207-8) рік вид. V. 22 грудня 1929 р. Ціна 2 фр. (Prix 2 fr.)

Париж, неділя, 22 грудня 1929 року.

Уявіть собі, читальнику ласкавий, що примха лихої долі занесла вас аж у Москву і ви потрапили на сесію самого ЦІК-у СССР, яка оце допіру відбулася. Звісно, найбільшу увагу вашу притягають до себе промови «представників» України. Послухаємо ж, що вони кажуть.

Ось на трибуні голова київського окрвиконкому т. Войцехівський. Він говорить: «Озброївшись п'ятилітнім планом нашого Держплану та контрольними числами на 1929-30 рік і поглянувши на прекрасну мапу, що її демонстрував тов. Крижановський на З'їзді Рад, (де ріжними огнями й крапками освітлювались на ній пункти, де будують нові заводи, фабрики, електростанції, шахти то-що), ви не найдете **П р а в о б е р е ж ж я**. В той час, як по всьому Союзу світять привабливі огні колосальних темпів реконструкції нашого господарства, на **П р а в о б е р е ж ж і** темно. Там таких вогнів нема... Все це робиться лише тому, що на с **з а б у л и** Держплан і інші органи, які повинні мати на увазі й Правобережжя з 10 мільйонами людности й розвиток великого економічного центру—Київа з 560 тисячами людности». («Пр. Пр». ч. 283 з 8 грудня с. р.).

Про те ж, про «проблему піднесення господарства на Правобережжі» говорить і сам «всеукраїнський староста» Петровський: «Подивіться на котнтрольні числа: що там забезпечено для промислового розвитку таких величезних міст, як Київа, Одеса, де по 450-500 тисяч людности? Ви побачите там порожнє місце. («Пр. Пр.» ч. 280 з 5 грудня. Далі цитати теж звідти).

Про Правобережну Україну забуто, там — **п о р о ж н є м і с ц е**. Але забуто її планово: так вигідніше й безпечніше Москві. З певних

міркувань її просто обминув отой вславлений «план» п'ятилітній. Але послухаємо-ж далі, що з нього дійсно вже зроблено в тих частинах України, які він має на оці. «План тут збудовано, — оповідає ЦІК-ові далі Петровський, — але його не виконують на місці. Особливо це треба сказати про Донбас. Усім відомо, що умови роботи там для гірників дуже тяжкі... Донбас не має доброї води для пиття». Навіть води нема, то що вже й говорити про ті грандіозні проекти будівництва, що їх складено на папері. «Усім відомий наш металевий голод, — ляментує далі староста. — Але хай відповідь тов. Крижановський, чому, скажімо, нема криворізького металургійного заводу, що його за планом треба було вже збудувати? Особливо велика небезпека виникає в будівництві запорізького заводу. Після мене виступатиме Олександр Васильович Вінтер, головний інженер Дніпрельстану. Він ще гостріше відзначить наші побоювання з приводу будівництва промислового комбінату навколо Дніпрельстану»...

Це доти про виконання «плану», вже ухваленого, а ось про бюджет совітської України. «Я мушу тут заявити де-які претензії що-до українського бюджету, — переходить Петровський до найбільшого місця. — Ми його склали приблизно в 650 мільйонів карбованців, але нам його не затвердили. Працювали ми одчайдушно, скорочували, скільки могли. Кінець-кінцем, склавши його в сумі 547 мільйонів карбованців, привезли сюди, а тут його нам скоротили до 507 мільйонів карбованців. Ми не справимось із тими великими планами та завданнями, що їх покладено на Україну, коли бюджет не затвердять у тому розмірі, який ми вам подали. Подам один приклад, що доведе справедливість українських вимог. Коли взяти цілий бюджет, як він є по всіх республіках, і розподілити на душу людности, то в РСФРР на душу припадає 20 карбованців, у Білорусі — 28 карбованців, у Закавказзі — 30 карбованців, Туркменістані — 48 карбованців, Узбекистані — 31 карбованців, а в УСРР — 17 карбованців. Мало! (голоси: «Мало»). Отож, коли б нам дали те, що ми прохаємо, ті 547 мільйонів карбованців, то ми тільки зрівнялися б із РСФРР».

Характерно, що цього разу Петровський не витримує звичайного у відносинах українських «правителів» до Москви тону бідного родича, покірного прохача. Адже ж в його промові, що посилається на «побоювання», «небезпеку», поруч із звичними, приниженими: «наші претензії невеликі», «ми прохаємо», «дайте нам» — девенять і інші, смілівіші ноти: «справедливість українських вимог», «ми вимагаємо уваги до цього питання». Московський намістник на Україні знає небезпечні для окупан-

тів настрої українського населення, мусить оглядатися на них і принаймні вдавати, що він боронить інтереси краю. Цікаво, що в цій оброні він вдається і до такої аргументації: «Майте на увазі, що, не докоряючи вам, я хочу сказати: Україна дає понад 70 відс. металю. Ви знаєте, яку ролю ми відіграємо щодо вугілля й цукру. 80 відс. цукру дає Україна».

Доводи, як бачимо, ніби позичені у прихильників самостійности України.

Кожного разу, коли українська преса по-за межами совітської тюрми народів знімає річ про те, що незалежність совітської України — фікція, що Україну окуповано чужою силою, що Москва з нею поводить, як з колонією, не знаючи упину в своїх експлуаторських апетитах, — кожного разу тоді і самі окупанти, і їх пахолки та попихачі здійсмають гвалт, що це, мовляв, злоумисні вигадки «жовтоблакитників» і «петлюровців» та «внутрішньої контрреволюції», чи «всесвітньої буржуазії».

А хіба промова самого «всеукраїнського старости» це не найкраща і не найпоказніша ілюстрація до наших тверджень?

Які ж інші висновки можна зробити з неї ніж ті, що їх ми робимо?

І ми певні, як не лютує чека, як високо не здіймається страшна хвиля червоного терору, зробить їх незабаром і вся Україна.

* * *

В минулому числі «Тризуба» подано було докладну статтю про конференцію в Празі та про працю і план діяльности на далі Головної Еміграційної Ради. Там вже було наведено і її статут. Притягає до себе увагу один з артикулів з нього. А саме § 15 — про кошти Головної Еміграційної Ради.

Безперечно те, що організована українська еміграція спромоглася на конференцію вже саме по собі має не аби яку вагу. Те, що тисячі наших емігрантів, роскидані по різних країнах, виявили, з'їхавшись, однодушність і однотонність настроїв, — це вже багато. Конкретні наслідки першої конференції — утворення спільного для всієї еміграції органу, виявляють ясне розуміння нею своїх потреб і того шляху, яким треба йти. Але того за мало.

Статут Головної Еміграційної Ради дуже ясно окреслює мету загально-європейського об'єднання нашої еміграції і його ближчі завдання. Він розуміє також, що для їх досягнення перш за все потрібні кошти. Про них саме і говорить артикул 15. Кошти, потрібні для діяльності Головної Ради, складаються по-між иншим з національного податку. Ось що знаходимо під пунктом «д» цього артикулу:

«національний податок, обов'язковий для всіх українських емігрантів в розмірі 10 американських центів на рік».

Кожен — 10 центів раз на рік!

Ми не хочемо питати сьогодні, чи кожна громада або союз організації, які об'єдналися в Празі, вже сплатили чи ні ще те, що на них припадає згідно з пунктом «а» §15. Це їх та Головної Ради справа. Вони-ж і самі розуміють, що без грошей не можлива ніяка діяльність.

Ми вважаємо за доцільне тільки нагадати тут кожному з і до м о м у і о р г а н і з о в а н о м у українському емігрантові про його особистий обов'язок — сплатити до кінця року своїх 10 центів.

Замало ухвалити постанови, треба їх виконувати. Це іспит організованості нашої еміграції. Чи вона його здасть?

Пам'яті невідомого

(В десятиліття смерти от. Вас. Тютюнника)

Хай не здивує цей, ніби, романтичний заголовок, — на жаль, він цілком точний.

Дня 19 грудня р. 1919 в рівенському шпиталі помер визначний старшина, один з чоловіх будівничих армії української отаман*) Василь Тютюнник.

Прошло 10 літ, але, за винятком кількох жалібних оголошень і пари двозначно-коротких характеристик, — що ж ми знаємо про цю людину і полководця?

Заклик б. ад'ютанта покійного, оголошений в пресі на провесні с. р., нічого не дав, ані жадного рядку відповіді, ані навіть відгуку.

Історія має свої примхи: часто ймення мужів, і мужів визначних, що своєю діяльністю творили цілі доби, — загибають в калейдоскопі подій і загубляються в пам'яті навіть одного покоління.

Але облишім історію і запитаємо власне сумління. І коли ми запитаємо його щиро, без лицемірства мертвих «вшанувань вставанням» і пісного ладану спізнілих «узнань» на «урочистих академіях», то мусимо хоч на хвилину вдуматися в г л и б ш и й сенс кинутого **Марксом** і застосованого ворогом до нас виразу: **н е і с т о р и ч н а н а ц і я**.

*) Ранга української армії р. 1918-19, надана підполковникові В.Тютюникові наказом Директорії У.Н.Р. після заняття Києва р. 1918. Є. М.

Так. Чуття «історизму» в цілому, це найважливіше, найістотніше чуття, що т в о р и т ь націю, — воно у нас занадто довгий час було паралізоване і занадто, о занадто поволі розбуджується.

А проте, хоч на жаль і не ім'я (теж примха долі!) але п о с т а т ь, що носила ім'я В а с и л я Тютюнника, була в р. р. 1917-18 і аж до кінця героїчного, незабутнього 1919-го — однією з центральних постатей на Україні і т о в тій царині, яка складала чинне ядро визвольного руху, в царині — в і й с ь к о в о с т и.

З постаттю Василя Тютюнника нерозривно зв'язана наша військова історія революційних літ, творення і ділання нашої армії, наші перемоги і наша слава.

Один з найактивніших членів Військового З'їзду, пізніше — начальник оперативного відділу генерального штабу, — він чинно пророблює перший короткий період нашої збройної боротьби за Центральної Ради. Очевидні старшинські чесноти покірного, його органічний, істотний патріотизм, що змушував кожного, навіть ворога, ставитися до нього з пошаною, його видатні військові здібності — все це спричинюється до того, що по перевороті 28 квітня він з начальника оперативного відділу генштабу, не будучи сам старшиною генштабу, — все ж залишається на становищі помішника начальника того відділу, при начальникові незабутнім бл. п. генералі Є. Мешківським.

Гармонійна співпраця бл. п. генерала Є. Мешківського, тоді полковника генштабу, з підполковником Тютюнником утворюють з оперативного відділу нашого генштабу в тих часах, можна сказати, єдине патріотичне вогнище військового міністерства і дійсно національний нервовий центр нашої військовости й державного будівництва: справи, що їх охоплював оперативний відділ генштабу, були значно ширші за формальну компетенцію цього відділу. Не буде перебільшенням сказати, що це був пункт, де сходились всі національні старшини геншт. (ген. М. Безручко, бл. п. ген. Бронський), що це був оперативний відділ Н а ц і ї на той час. Гарячкові формування й переформування військових частин, редукція зайвих частин, підрахунок військового майна, справи «мирової» конференції з совітським паном Раковським (вже тоді підтримуваним совітським товаришем Винниченком і тому в цінізі згубившим найменше почуття міри), військова «дипломатія» з окупаційною групою німецьких військ, властиві операції і охоронна служба українських військ на кордонах, вербування старшин Генштабу... І все це на тлі тих «об'єктивних» умов, в яких проходила військово-національна діяльність в літі р. 1918.

Перед вибухом повстання проти російської Вандеї, що з розхристаним нахабством в-осени р. 1918 остаточно розташувалася на Україні, — Василь Тютюнник цілком несподівано з н и к а є зі штабу, щоб за кілька часу об'явитися jako генерал квартирмейстер штабу військ У.Н.Р. Вся мілітарна частина організації повстання проти німецько-руської окупації лежала на ньому: більш місяця ця залізна людина

спала по 2-3 години за добу і кілька разів втрачала притомність од пере-
працювання.

Нарешті — Київ взято, але... на Україну посунули орди російсь-
кі. Йдуть святочні академії, парадні спектаклі, промови, конгресова
балаканина... Тютюнник стоїть над апаратом Юза день і ніч і диктує
накази, керує операціями в той страшний час вируючого хаосу, коли
такі поняття, як «ситуація», «час» і «простір», а навіть «полк», «дивізія»,
чи «корпус» — зникали, або приймали характер блискавично-змінних
чи й зовсім трансцендентних величин.*)

Тільки інстинкт революційного ритму, загострена інтуїція вождя
і органічна зв'язаність з урухомленими національною енергією ук-
раїнськими масами—давали змогу В. Тютюнникові к е р у в а т и т и м
всім, що, беручи формально, виключало поняття «керування».

Всякий найвидатніший західно-європейський полководець чи стар-
шина на місці В. Тютюнника міг би поважно притьмарити своє ім'я
і захитати свій авторитет.

(Далемно говорити про «особисте». Кожна видатна людина силою
самого факту завше має ворогів... Василь Тютюнник, як людина дійс-
но в и д а т н а, на них ніколи не зважав).

Його ж авторитет неухильно ріс. Досить підкреслити, що всі т. зв.
«отамани», серед яких були різні люде,—від зрівноважено-чорноземно-
го Зеленого (Терпила) до, немов воскреслого з віку XVI, Ангела чи й
цілком маніакального, явно психопатичного Божка, — всі вони, такі
нетерпимі до «начальства», ієрархії, «порядку» й керування — завше
зупинялися перед постаттю Тютюнника з респектом і навіть ставали
(після досить енергійного «попередження» В. Т.) — «на позір».

Хто пам'ятає ті обставини, — зрозуміє, яким ч у д о м був авто-
ритет пом. начальника Генштабу (по часті оперативній), «отамана
Василя» (так звали В. Тютюника — «отамани») і яку колосальну ко-
ристь нашої військовій боротьбі приносив він.

В цім, у високій мірі «мілітаризованім» селянським сині, високо-
дисциплінованім і освіченім старшині, хоч і «царськім підполковнику»,
— вони бачили с в о г о, людину, з однакового з ними національного
матеріалу зроджену. Тут була та у В. Тютюнника «конгеніяльність»
революційній масі українській, що робила з нього майже ідеального
полководця нашого в добу революційної боротьби за визволення й дер-
жавність.

Застерігаюся раз на завше: було б чорним гріхом запідозрити по-
кійного в «підроблюванні», в псевдо-сентиментальнім і раптовім «на-
родництві» й «народничанню», що мало місце, на жаль, не лишень
в російській армії часів революції.

Те огидне й негідне військовика інтелігентсько-російське підлабуз-
нювання під чернь, безсоромна демагогія, так характеристична для

) З дивним почуттям читали ми оцінку В. Тютюнника, як командіра
в історичній праці одного з наших генералів, що В. Тютюнник, мовляв «не
завше міг урахувати час і простір». Звичайна аберація а-революційної
психології автора. Е. М.

«каючихся» інтелігентів російських*), та «демократичність» à la russe, що невіленьницька психологія де-яких українських старшин намагалася запровадити її до нашого війська, те з чого пізніш виросла «волоховщина**»), — все це мало в особі Василя Тютюнника, демократа з Божої ласки, — не в б л а г а н о г о в о р о г а.

Перш за все — покійний «не потребував» підобляти себе під «народника», бо він сам і психично, і навіть фізично (покійний мав напричуд простацьке, майже «коряве» обличчя, що, коли прийняти на увагу блискучу військову вихованість і статурну постать покійного, завше робило сильне вражіння своїм контрастом) — був з крові й кости виквітом селянського народу нашого.

Псвдруге, він забив, би сам себе, коли б відчув хоч на хвилину, хоч на іоту в собі страх раба перед черню.

Це була людина вільна, l'homme libre український, явище ще й досі на жаль, таке не часте.

І, найголовніше, — лицарь, бо його військовість, його старшинство генетично витікало з л и ц а р с ь к о с т и, як то має бути завше, і як то, на жаль, так рідко траплялося тоді.

Незломним лицарем пройшов він через всі етапи своєї військової кар'єри — помішника начальника Генерального Штабу (по часті оперативній), помішника начальника штабу дієвої армії, і нарешті командуючого наддніпрянською армією, аж до г е р о і ч н о ї смерти на цім останнім становищі. Бувши вже від тижня хворим на плямистий тиф, цей ліпший син України і безперечно геніяльний***) старшина, працюючи перенапружено (бо бл.п. ген. Мешківський захворів ще за тиждень до його) в катастрофальнім хаосі Любарського епізоду над рятуванням живої сили армії української, — звалився непритомний, вспівши видати останнього наказу по армії з диспозицією Зимового Походу, що був його думкою.

До моменту смерті своєї в Рівнім, — він вже не п р и х о д и в до притомності. — Непритомним везено його потягом в тім же с а м і м вагоні, в яким він виїхав з Києва і який, по дійсно містичному збігові обставин, опинився на той час на ст. Миропіль.

Залізний організм а с к е т а (підкреслюю це свідомо) два тижні в безпритомності смертельно боровся за життя і він би переміг, якби не зрадило перепрацьоване за перший тиждень хвороби (при 40-41 ще в Чарторії) як завше — занадто чуле — українське серце. Криза була раптова й дуже гостра (з 40 до 35), але тіло Василя Тютюнника ще жило три дні, аж поки останні ознаки життя не покинули його, зали-

*) Пам'ятаю ген. арт. Шейдеманга, (ком. І Туркестанського). ген. Гутора, (ком. армії XI), який себе раптом «осознал» соціал-демократом весною р. 1917... вже іє кажучи про «менших».

**) Цей типовий «городовой із малоросов», що вимагав в нашій армії посаду мінімум командира корпусу, після зради й переходу до ворога цілком заспокоївся скромною посадою «смотрителя селянськаво дома вХарьнове», Несмертельна психологія хама «хахлацького»!

***) Бачу скептичні усмішки де-кого з читальників... Хай. Не завше буде історію графія українська диким полем забуття й безпам'ятства: майбутній історик підтвердить подивований любов'ю до пам'яті Покійного епітет автора цих рядків.

шивши на лівому боці грудей велику синю пляму: серце «розірвалося», не витримавши свого полум'я. Який не смертельний символ!

* * *

Немає потреби вистосовувати пізні жалі (передовсім, що Василь Тютюнник не був за життя о ц і н е н и й, що у нас майже «нормально»).

Ще більше, не сумніваюся, що для ще багатьох ці фрагментарні рядки зроблять вражіння вправ в «іконописі». Що ж? Безперечно, Василь Тютюнник не був півбогом, а людиною, отже певно, мав свої негативні риси. Для молодого старшини, що мав тоді неоцінене щастя бути його ад'ютантом, такими «негативними» рисами покійного були: військова суворість, відсутність поняття «неможливого» і зовше дуже малий час для відпочинку (не було часу вести хоч короткий щоденник, історичне значіння якого вже тоді було ясним). За кількома винятками всі цивільні діячі українські не мали симпатії до покійного, бо для них була чужою й відстрашуючою його закінчено-окреслена військовість. Певна колізія була між покійним і вічної пам. Головним Огаманом, але це було б темою окремої й дуже цікавої статті. В грозі й бурі революції характер В. Тютюнника треба б скорше назвати лагідним, хоч всім звичайно здавався він людиною «нетерпимою», «несимпатичною», «зарозумілою» і т. п. Взагалі для революційного часу Василь Тютюнник був занадто... дисциплінованим.

Існує ще легенда про те, що Тютюнник через «заздрість» ненавидів покійного полковника Балбачана і мало що не сам спричинився до його розстрілу. Не місце тут на з'ясування цієї значно простішої, ніж звикли думати, справи. Належить лишень з цілою рішучістю відкинути безглузді вигадки про «ненависть» в напрямку до їх авторів: занадто неспівмірні постаті обох покійників, щоб згадувати їх по смерті разом і занадто далекі собі були ці люде за життя.

Оце, здається, єдина «слава», яка залишилася про Василя Тютюнника. Та ще хіба не менш фантастичні вигадки, що він «брат» розстріляного недавно на Україні б. генерала Юрка Тютюнника, з яким він за все своє життя лишень один-однісенький раз спікався особисто (в Чарторії).

* * *

Отже в десяту річницю смерті В. Тютюнника необхідно нашому громадянству відчуті свою провину перед пам'яттю покійного і подбати про те, щоб в історії останнього десятиліття на місці імені Василя Тютюнника не чорніла порожнеча.

А наскільки ця порожнеча є чорною, може свідчити той факт, що навіть біографічних даних про цього видатного українця ми не маємо. Ми не знаємо навіть дати його уродження!

Походив покійний з Полтавщини, з Миргородського повіту, скінчив Роменську Реальну Школу, а далі здобув військову освіту, скінчивши

— Тифліську Військову Школу (старший портупей-юнкер). Вийшов в Сибірський стр. полк. Зараз же почав готуватися до Академії Генерального Штабу і, здається, склав перший іспит при Окрузі. Війна перешкодила набути вищу військову освіту. Начальником команди кінної розвідки полку вирушив покійний на війну р. 1914. Командував батальоном. Кільки місяців виконував в обов'язки старшого ад'ютанта Штабу Корпусу, де й набув знання штабової техніки. Революція застала покійного помішником командира свого ж полку.

Оце в с е, що відомо про Василя Тютюнника.

Із соромом і почуттям гріха по відношенню до його пам'яті згадаймо день 19 грудня 1919 р.

Не оцінили, прогляділи й забули...

Коли б жив Куліш тепер, — певно змінив би свою гірку формулу для народу нашого що-до «без чести і поваги», а додав би— «без пам'яті».

Сотник Є. М.

Грудень 1929.

Сурма звідти.

Дружня рука переслала мені невеличку книжечку, що ото її заголовок виписано длі*) Невідомий автор. Скромне, але чепурне видання, що з'явилося друком в провінціальному місті Галичини.

По праці що-денній розгорнув я драму, хотів її переглянути на швидку і... почавши читати, не міг одірватися, аж поки не скінчив. Драма незнаного автора зробила на мене глибоке вражіння, схвилювала і розбудила низку споминів тяжких з недавнього нашого минулого, думок та питань.

Не могу не поділитися де-чим з того з ласкавим читальником. До цієї книжечки слід привернути увагу нашого громадянства.

Може, з погляду сценичності, драмі можна закинути де-який брак дії, перевагу розмов над вчинками, особливо в перших актах. Та нехай про сценичність драми судять самі працівники нашого театру. Мені здається, що ця хиба не тільки вирівнюють, а й з горою перевершують позитивні сторони, що ними визначається твір незнаного автора, у якого проте виявляються безперечні ознаки вправного, досвідченого пера, справжнього знання життя, глибокого розуміння людської психики та не-аби-якого вміння захопити читача і примусити пережити разом з його героями, як свою власну, їх трагедію.

Перш за все — мова; розмова точиться легко й природне. Єдине, що можна закинути авторові з погляду мови, це те, що він нехтує вживанням окличного відмінку, який у нас не тільки зберігся, але й надає українському діалогові, своєрідної краси. Це впрост незрозум-

*) Михайло Вовгур. «Перемога». Драма на 4 дії. Накладом автора. Коломия 1929. ст. 102.

міло у нашого письменника, який, видко, добре знає рідну мову і любить її: вона в нього чиста й прекрасна.

Сюжет взято з сучасного життя на Великій Україні. Перед нами доля й недоля української інтелігенції на рідній землі під московською окупацією. Перед нами проходять її настрої, такі близькі й зрозумілі всім; точиться її боротьба за ідеали, спільні з нашими... Боротьба непомітна, але героїчна, бо провадиться вона в нелюдських умовах. Влучними й яскравими рисами малює автор ті обставини страшні. Перед нами одна по одній розгортаються картини терору й провокації, того пекельного царства жаху, що панує на поневоленій отчизні нашій.

Правдиво й реально дано живі малюнки побуту української інтелігенції, до дрібниць характерних знайомого всім тим, кому хоч якийсь час довелося на собі зазнати всіх приваб совітського раю, що його до нас принесли на вістрях «братніх» багнетів червоні завойовники.

Злидні, холоц, голод, постійна загроза життю...

І в цих умовах уперта, самовіддана праця для української культури, на благо рідного народу. За мало сказати: праця, — подвиг сучасних лицарів, вірних одній прекрасній дамі — Україні.

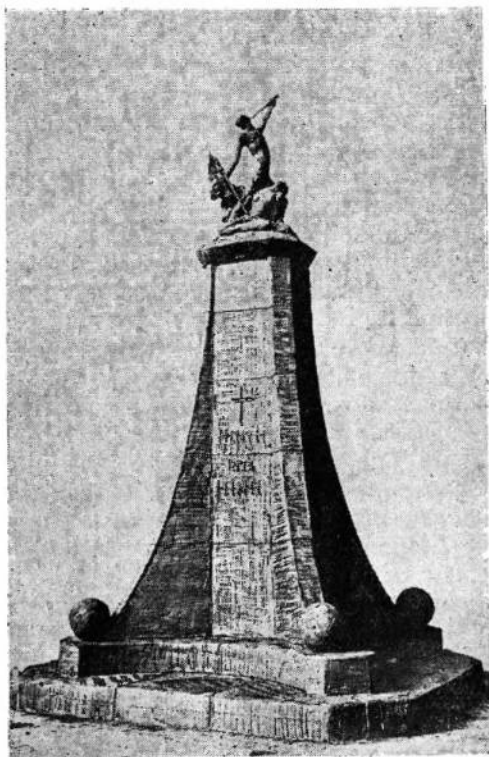
Як живі встають перед нашими очима вони, брати наші і товариші давні звідти, вони — «великі герої холодних буднів». Зустрічаємо ми тут кілька постатей сучасного інтелігента. Тут і «приємлющі», і ті, що ладні за шмат гнилої ковбаси матір продати, і ті, що «ради лакомства нещасного» пішли до табору сучасних переможців і зрадили рідний край... А проти них «реґористи», вірні старим прапорам. Герої драми — останні — ці лицарі без страху й догани, що визнають тільки одне: боротьбу без компромісу з окупантами, загибають, але не здаються, вірять в конечну перемогу.

Це та «контр-революція внутрішня», яка так лякає володарів України. Саме на цьому тлі — непримиренної боротьби між українськими патріотами і чужинцями окупантами — наростає конфлікт кривавий, розгортається глибока психологічна драма, йде війна на життя й на смерть. Падають нові й нові жертви, кров'ю своєю скропляючи любов до рідного краю, зустрічаючи смерть од руки червоних катів співом: «Ще не вмерла Україна»...

Стара гвардія вмирає, але не здається. Неподоланим зостається і герой драми, що пожертвував своїм життям во ім'я перемоги.

Особливо близькою являється нам сьогодні ця драма української інтелігенції, яка незломно вірить в перемогу наших ідеалів і усім для неї в боротьбі жертвує. Сьогодні, коли червоний терор лютує на поневоленій отчизні нашій, знушаючися над чільними проводирями нації, над тими «пастирями добрими».

Я щиро раджу всім прочитати цю книжку. Мені здається, що наші театральні гуртки зробили б добре діло, коли б показали її численним глядачам. Добре було б побачити її в перекладі на чужі мови. Це б і чужинцям може зробило зрозумілішою і ближчою ту трагедію, що її во ім'я ідеалу української державности героїчно перебувають кращі сини нашого народу.

**Проект пам'ятника героям, померлим в таборі на Домбю —
праця скульптора Сергія Литвиненка.**

Перед їх подвигом схиляємося, в глибокій пошані, і ми чолом.

Схиляємося разом з героями драми, що на порозі смерті піднімають тост «за тих, що полягли за правду, за тих, що марнують життя своє по в'язницях і не угашають духа свого! За пастирів добрих!.. І за тих, що були й будуть завжди сурмою рідному краю, пам'ятаючи слова апостола Павла: «коли сурма почне невиразний голос давати, — хто тоді кликатиме до бою?»

С. Черепин.

35-тилітній ювілей пан-отця Павла Пащевського

4-го грудня на Введення у Храм по старому стилю відбулося в Луцьку святкування 35-тилітнього ювілею протопресвитера Армії УНР митрофорного протоієрея пан-отця Павла Пащевського.

Один із дуже небагатьох пан-отців наших, що все життя своє щиро служив національній справі нашій, один із дуже багатьох пан-отців, що ділив з нашою лицарською армією всі труди, лиха й злидні військові, що відбув і вікопомний Зимовий похід, сотні разів дивлючися смерті у вічі, отець Павло Пащевський і нині, в часи незбройної боротьби за національну справу нашу, за церкву рідну «співає Богові своєму, дондеже есть».

І шанувати свого достойного, всіма улюбленого душпастиря зіблося все свідоме громадянство луцьке.

Після урочистої служби Божої, що її правив ювілят у сослуженню з пан-отцями Бриндзаном з Каліша та Іваном Губою з Ковля у Братській Чеснохресній церкві, вітали його делегації від Луцького Чеснохресного брацтва, від «Просвіти», Української гімназії, «Рідної Хати», приїхали спеціально делеговані на це свято від Калішської станиці пан-отець Бриндзан і генерал Загородський; прибули скласти свої привітання і п. воевода Волинський і преосвященний Симон, викарій Крем'янецький. А хто не міг особисто скласти свої привітання й побажання, той прислав їх на письмі, по пошті або по телеграфу. Одержав п.-о. Павла в день ювілею привітання з Парижу: від Головного Отамана і Голови Директорії — А. М. Лівичького, від міністра закордонних справ УНР; з Варшави: від Головної Управи Центр. Комітету, від Управи Українського Клубу; від уряду Кубані, від проф. Романа Смаль-Стоцького; з Ковля: від Ковельського братства, від Батьківського комітету української початкової школи; з Каліша: від Калішської станиці, від Української станичної гімназії; із Здолбунова — від українських громадян і б. вояків армії УНР.*)

Крім того 14 телеграмод окремих осіб, здебільшого військових товаришів ювілята, з Чехії, Румунії та Польщі. Імен тих поодиноких осіб не подаємо, з огляду на те, що може вони мають родичів чи приятелів на Великій Україні й ми не хотіли б пошкодити тим нещасним мученикам і стратотерпцям; бо власне тепер, коли ми шануємо одного з видатних діячів наших, там у тому совітському пеклі, кати окупанти знущаються над кращими нашими людьми і хочуть їх винищити.

Після довгої низки некрологів наших громадських діячів, ми щасливі подати цей радісний допис із Луцька, закінчуючи його словами одного з промовців на ювілейному святі:

«Вітаємо тебе, пане-отче, з цим ювілеєм твоїм на рідній, не своїй землі і від усього серця бажаємо в наступний 40-літній ювілей твій вітати тебе вже на рідній і своїй землі в злотоверхому Києві під радісну луку дзвонів св. Софії».

М.

*) Трохи пізніше надійшли привітання з Парижу від В. Прокоповича, Місії УНР у Франції, редакції «Тризуба», Т-ва б. вояків армії УНР у Франції, Бібліотеки ім. С. Пеллурі в Парижі та ин.

Листи до емігрантів.

Л и с т д р у г и й.

В попередньому листі (див. «Тризуб» ч. 44-200) ми торкнулися питання про моральну депресію емігрантської маси й згадали про одну з причин її-втому. Але поруч з нею існує ще й друга причина; не носить вона такого загального характеру, як та перша, а проте все ж є дуже поширеною. Цією причиною є розчарованість. Та розчарованість, що вкрай нищить віру в колишні ідеали, спорожнює людську душу, дезорганізує думку, пригноблює психику. Повстає вона почасти у наслідок суб'єктивно-критичної оцінки подій та фактів життя, але здебільшого під впливом сторонніх чинників, що з тих або інших міркувань зацікавлені у викликанні глибокої політичної дезорієнтованості, в атмосфері якої полекнується їхня агітаційна чинність на користь репрезентованих ними концепцій. Ця розчарованість в недавніх ідеалах своїх повстає не з реальних причин об'єктивного характеру, не в наслідок безнадійного краху отих ідеалів, а з причин суб'єктивних, із-за громадської нестабільності, із-за нахилу до вічних шукань «ліпшого пана». Тих шукань, які прокляттям тягнуть над нашою нацією, кидаючи тінь трагізму на ясніші сторінки нашої історії. Нині, як і в добу козаччини, цей уїдливий хробак точить нашу національну думку, пхаючи її на шлях вічних сумнівів, безнастанних вагань неспокою та непевності, що приводять кінець-кінцем до деморалізації, а часом і зради. І ота фатальна нестійкість громадська, та органічна політична нестабільність є злом дуже розповсюдженим, є зворобою, що збирає багаті жнива поміж нашим громадянством. І не дивно отже, що ми та: часто надібусмо людей, здібних до кінематографічної зміни своїх політичних платформ та державних концепцій. І коли у виправданні цієї своєї трансформаційності вони посилаються на різні об'єктивні підстави, то це є лише формальним кроком для самозаспокоєння та самовиправдання. Реальні причини того цілком інші: недостача волі, нестійкість думки, брак почуття обов'язку та громадської чести, а часом ще й страшний еґоцентризм; оце справжні моменти, що в спільному своїй прояві створюють сприятливий ґрунт для зародження суб'єктивного критицизму. Не містючи в собі у мінімальній мірі творчих організаційних моментів, цей критицизм простус лише до знищення існуючих форм, не висуваючи на їхнє місце якихось виразно-укінчених форм інших і лише сподіваючись у своїй сліпій, пантеїстичній вірі у прихід царства «ліпшого пана», на добрі наслідки отих жаланих змін. Хуторянсько-аморфна в процесі свого чину думка дезорієнтованих мас нашого загалу приводить їх до відповідних аморфних, нескристалізованих висновків. Цю нескристалізованість, неясність, неформленність ми спостерігаємо навіть і в деклараціях деяких політичних організацій, в їхніх ідеологічних платформах. У деяких випадках цієї неясності додержуються свідомо, з міркувань політичної стратегії, її бережеться як цінний засіб «про чорний день», бо, забезпечуючи свободу ідеологічного маневрування, вона дозволяє влюбий мент перебудувати цілий фронт програмових тез у довільному бажаному напрямі. Громадський хуторянизм нашого загалу дозволяє робити все; політичне дигинство не лише молодшої, але часом і старшої генерації відкриває широкий шлях оперативного успіху для узброєних у політичну безпринципність ідеологічних піратів. Зручно використовуючи хвилеві настрої емігрантської маси, ці ловчачі без труднощів зпантеличують часом навіть дуже поважних і сумлінних людей. З наведеного вище отже бачимо, що справжня розчарованість має місце серед нашого загалу лише зрідка. На її місці та під її маркою дієть здебільшого зовсім інші чинники. І значна частина нашого громадського загалу впадає жертвою не власної розчарованості, а лише чужої політичної спекуляції. Впадає, через свою легкодухість, духовну кволість, хистку мораль, із-за браку якогось до кінця продуманого і встрах душі зкристалізованого

політичного с т е д о. Все часове, мінливе, все залежить од обставин, хвиливих ситуацій, від зручності промовців, від ловкості ідеологічного протидіяторства політичних маніпулянтів. Що можна зробити в таких обставинах? Чи можливим є поступ нашої справи аж доти, поки громадянство наше не позбудеться пелюшок політичного дитинства, не звільниться від провінціальної довірливості та громадського примітивізму. Час би вже всього того хоч на половину позбутися, зрости духовно, зміцнитися, набратись здорових життєвих сил та моральної дисципліни. Коли ж це зробити, як не нині, коли обставини тому так сприяють. Ось уже минає десять років, як ми залишили батьківщину й ролююшились по чужих світах. Скільки за цей час пройшло всього перед нашими очима, скільки нового ми побачили й почули. Значна частина нас за ці десять років у великій мірі побільшила свої теоретичні знання, свою загальну й спеціальну освіту. А всі ми без винятку пройшли за цей час добру життєву школу, всі мали спроможність читати з широко розкритої перед нашими очима найбільшої й наймудрішої з усіх книг — великої Книги Життя. Чи не є це для нас великим плюсом, винагородою з боку лихої нашої долі, яка цим своїм коштовним дарунком зкомпенсовує нам довгі роки поневіряння на чужині? З вдячністю маємо взяти цей цінний подарунок, цей правдивий скарб, що одним диямантом яснє тим часом на запорошеному шляху нашої хресної путі. Пригадаймо собі, що не за горами ще ті часи, коли ми заздрісним оком дивилися на тих щасливих індивідумів, які мали можливість хоч на короткий час поїхати за кордон. На осіб, що проводили в чужих країнах пару років, ми дивилися вже зовсім побожним оком. Тепер у ролі таких «щасливців» опинились цілі тисячі емігранційного загалу. І не рік, не два, а вже ось цілий десяток років, як усі ми живемо на теренах різних європейських країн, придивляючись до місцевого життя, дихаємо атмосферою західно-європейської культури. Невже ж усе це має пройти безслідно, не залишивши виразного, глибокого сліду в нашому розумі та нашій психиці? Ні, це неможливо! Це було би злочином не лише перед самими собою, але й перед нашою нацією. Це ж вона послала нас сюди, відрядила в цю своєрідну наукову подорож. І, як що ми хочемо забезпечити себе від справедливих докорів та нарікань по своїм поверненні додому, мусимо свідомо поставитись до покладеного на нас долею важливого обов'язку: невтомною працею побільшувати свої теоретичні й практичні знання, поглиблювати свій загальний розвиток, вдосконалюватись у своїх фахах. Приглядаючись до життя чужих країн, та порівнюючи його з життям на нашій батьківщині ми шляхом об'єктивного аналізу маємо прийти до відповідних висновків, встановивши що-саме ліпше випадає тут у Європі, а що було ліпшим у нас. Перше слід буде колись прищепити до нашого українського життя, друге любовно в ньому заховорити. Це буде справжнім активом нашої «закордонної командировки», найціннішим дорібком української національної еміграції. Тільки принеши з собою додому цей правдивий скарб життя, ми дістанемо узнання нашої емігрантської праці; тільки при цій умові за нами збережеться титул свідомих і чесних робітників, а не лукавих і лівних рабів. Зв'язана з початком нашого емігрантського стану революційна доба, що була порою екстазних гасел та палких слів, назавжди минула. Українська сучасність та українська майбутність мають влягати собою добу чину. Творчий чин, буденна творча робота, ось те гасло, яке має оздоблювати віднині наш національний стяг, яке має згуртовувати довколо себе весь український патріотичний елемент. Словесний патріотизм, цей конечний атрибут наших політичних главоверхів, дефінітивно втратив свою силу. Спеці від красномовства й балакучості та різні політичні генерали своє віджили й місце їм лише на музейних полицях. Українська дійсність вимагає людей нового типу, здібних більше думати, ніж слухати, більше працювати, ніж говорити. Місця генералів слова мають заняті жовніри чину. І коли цих жовнів стане досить, коли зусиллями свідомого національного елемента повстане на всіх українських землях армія буденних активних працівників, наша національна проблема з екзотично-абстрактної фантазії перетвориться у міцну життєву реальність. Хай же це гасло буденної роботи шириться

серед нашого загалу, хай прищеплює нашій національній психиці думку про те, що успіх нашої справи лежить ні в чому іншому, як у нашій дрібній повсякденній роботі. Колектив, складений з одиниць, кожна з яких є свідомо свого обов'язку перед цілістю та свого значіння в сумарному чині, такий колектив не сильним бути не може. Й коли би кожний член нації, працюючи в придленій йому життєм галузі, виконуючи свій невеличкий буденний обов'язок, був свідомим своєї ролі в спільному громадському чині, нація являла би собою могутній, повний сил й потенції організм.

Створення такого організму, такого здорового національного тіла має бути нашим найбільшим життєвим ідеалом. Втрачену державність національну здобуде нам знову армія зброї. Підготувати той чин, а пізніше закріпити й використати його зможе лише армія праці. Прищеплюймо ж святе гасло невтомної праці на користь свого народу самим собі й виховуймо в тому воїстину патріотичному гаслі наступників своїх — нашу молодшу генерацію. Бо як раз же їй доведеться завершувати велике діло, розпочате слабкими зусиллями їхніх попередників.

Виснажений подіями світової війни, революції та послідуючої боротьби, за своє визволення національний організм український починає відживати. В останні роки помічається повільний, але тривалий процес відродження, що охоплює собою сферу як матеріальної, так і духовної культури. На всіх землях українських, не дивлячись на несприятливі у тій або іншій мірі місцеві обставини, провадиться організаційна робота, що хоч і нешвидким, але впевненим темпом посуває наперед нашу національну справу. Сторонніх сил, що сприяли би цій справі, там нема. На всіх українських землях ці сили є нам ворожі й через те вони ставлять можливий опір розвитку нашого національного життя. І в тяжких, часом просто невиносимих, умовах доводиться українській людині змагатись за свій економічний добробут та обороняти право на збереження й дальший розвиток національної культури. Але в цих змаганнях беруть нині участь вже не окремі одиниці, а чисельні групи населення, яке з кожним днем активізується, втягається у вир національно-громадського життя, стає на шлях самоорганізації. Не йде цей процес так швидко й інтенсивно, як нам би того хотілося, та все ж іде. І, придивляючись до всього того, що діється на інкорпорованих до різних держав українських територіях, ми не можемо не тішитись, не радіти. В фізиці за одну з найважливіших закономірностей уважається першу динамічну засаду. Закономірність ця характеризує основну властивість матеріальних тіл, яка полягає в тому, що тіла ці ставлять опір приведенню їх у рух, коли вони спочивають, та їхньому зупиненню, коли вони знаходяться в стані руху. Оцей важливий закон з обсягу фізичної динаміки діє з неменшою силою і в сфері динаміки соціальної. Ціла історія людськості стверджує той факт, що жадна сила не в стані зрушити раптово з м'сця інертну людську масу, але з другого боку ще немає й такої сили, яка б ту масу, вже одного разу урухомлену, спромоглась би раптом зупинити. Нещасливим збігом історичних обставин українська етнографічна маса віками перебувала в стані вимушеного покою. Змагання проводирів народних зрушити її з місця не приводили до бажаних наслідків. Та ось події останнього десятиліття ту масу вивели зі стану спокою й, поборовши її інертність, пхнули на шлях поступу. Прийшла в рух народна стихія й покотилась хвилями по великому морю життя. Ніщо вже тих хвиль не зупинить, ніщо їх не заспокоїть. І дивлючись на них, помічаючи, як під свіжим вітром волі що раз то вище здіймаються ті хвилі, відблискуючи під золотим промінням відродженого життя, ми не можемо не відчувати щастя. Справжнього щастя, спертого на певність сили й життєздатності своєї нації, на віру в її світлу майбутність. Хай же міцніє ця віра, хай знищить вона усі наші сумніви та вагання й зродить та утримає в наших душах той бадьорий настрій, без якого годі успішно виконувати ті відповідальні завдання, що їх життя завжди покладає на політичну еміграцію.

Борис Лисянський.

Новітній або селянський аграризм*)

I.

Соціологічні основи.

Питання аграризма, як теоретичного вислову селянських рухів, є в наш час питанням наскрізь актуальним і цікавим. І не лише для нас українців. І не лише тому, що українська творча політична думка енергійно шукає способів і форм організації тої многомільйонної маси селянства, яка творить по-над 80 відс. нашої нації.

Актуальність аграризма має своє коріння далеко глибше і ширше. Це можна бачити хоч би з того, що де-які політико-економи та соціологи йдуть так далеко, що навіть простиставлять аграризм — цю модерну рушійну силу — соціалізму, а внутрішній зміст сучасної історичної доби вбачають в боротьбі цих двох ідеологічних напрямів, за якими стоять: по один бік робітництво, по другий — селянство. Так: наприклад, «небезизвестний» Петро Струве так таки прямо й каже: «в сучасному світі реально відбувається боротьба пролетарського соціалізму з селянським аграризмом». Так воно, безперечно, не є. Ледве чи можна говорити про якусь боротьбу; принаймні говорити про це передчасно, оскільки соціалізм після невдалої практики російського большевизму вертає знову в свої еволюційно-розвоєві береги і в селянстві шукає скорше спільника для себе, ніж активно з ним воєє. Рівно ж і для селянства робітничий соціалізм є найбільш природнім спільником на шляху до поступу. Але одну річ, одначе, треба сконстатувати, а саме: поруч з соціалізмом в останніх часах виросла нова соціологічна сила: аграризм.

І з цією силою соціалізм безперечно змушений числитися, як рівнож і аграризм не може не числитися з соціалізмом.

Є річчю загально знаною, що соціалізм довгі часи не брав під увагу селянства, як суспільного чинника. Вірно з приводу цього зауважує один з теоретиків чеського аграризму д-р М. Годжа, що «марксизм, коли пущився в світ, як сильна логічна конструкція, щоб опанувати цей світ, числився лише з двома чинниками людського суспільства: працедавцем і працесмцем. Але до боротьби двох логічних норм — ліберальної на одному боці та історично-матеріалістичної на другому всунулося емпіричне пізнання нової великої складової частини: не лише працедавець і не лише працесмець існують на світі, але є тут ще одна жива істота, яка в своїй особі об'єднує і працедавця і працесмця». Це хлібороб. «Правда, хлібороб не був досі свідомий своєї сили, хоч ця сила така ж стара, як старий світ, як стара земля. Щойно допіру усвідомлює він свою силу... Але у всякому разі не два чинники є, між котрими має рішатися боротьба колективізма, бій із досьогочасною цивілізацією, бій з досьогочасними способами виробництва, а три чинники. Приходить хлібороб, не як буржуй і не як пролетарій, а приходить як новий тип суспільного виробництва; приходить як носій індивідуалізма, бо він є підприємець і виробником, а рівно ж приходить він і як спільчанин, в якому обидва чинники — працедавець і працесмець — в одній особі. Приходить цей новий чинник широкою середньою дорогою між індивідуалізмом і колективізмом; приходить, щоб розсудити, як арбітр... Спільчанські сили не без підстав вбачають в ньому союзника, демократія — свого центрального рішаючого чинника, культура підставно бачить в ньому реформатора і зовсім правильно відчуває большевизм, що як що і буде мати хтось стільки певної і могутчої сили, щоб зломити

*) Доклад, що його зачитав автор в Українській Академічній Громаді в Подєбрадах та в Республікансько-Демократичному Клубі в Празі в квітні 1929 року.

З огляду на інтерес, який уявляє для українського читача ідеологія новітнього руху в Європі, даємо місце цій статті на сторінках нашого журналу. Ред.

його напор, то цим «хтось» буде хлібороб зі своєю виробничою психологією та зі своєю філософією».

Цю психологію і цю селянську філософію її відбиває в собі новітній аграризм як по сторінці теоретичній, так і по сторінці практичній. Аграризм і аграрна демократія стають в центрі того фронту, який зі старої цивілізації має і мусить врятувати все те, що врятовання заслугує, щоб на так зреформованій основі можна було вібудувати світ новий і ліпший. Але особливо інтенсивно стремить аграризм врятувати людство від одної небезпеки, а саме: від зневіри, бо «зневіра є найбільшим бунтівником, зневіра революціонує, зневіра веде до ненависти, зневіра нищить довір'я і можливість співпраці і ті маси, які з зневірилися в соціалізм. піддалися б нігілізмові, коли б ніхто не врятував їх від зневіри». Адже ж діалектика цих мас надзвичайно проста: капіталізм — зло; на соціалізм довго чекати, та чи її варто, особливо в большевицьким виданню. Так в чому ж порятунок: ' *Le salut par la terre.* — каже аграризм. Спасіння в землі, в її законах, в тих масах селянства, що працюють на землі і відображають в собі ці закони землі, закони природи, її розвою та проявлень. Відповідно до цього гасла і будує аграризм свою соціологічну і політико-економічну систему.

В цьому власне і полягає основна актуальність аграризма взагалі і для української суспільно-конструктивної думки зокрема.

Що ж таке новітній аграризм і яка його соціологічна база?

Поняття аграризма по ріжному дефініюють ріжні автори. Аграризм — аграрна програма. Аграризм-ідеологія аграрних рухів. Аграризм — хліборобська суспільно-політична система. Аграризм все, що зв'язане з землею: це вияв влади землі над людиною. Довгі століття — несвідомий, чуттєвий, ірраціональний. Нині науково систематизований, в певні гасла та ідеї сформулований: аграризм науковий в протизагу науковому соціалізмові, лібералізмові та консерватизмові.

Маю, однак, враження що, поняття аграризм, як поняття, напр., права, соціалізма то-що, дефініції не піддається. Аграризм можна описувати, з'ясувати та розуміти, але не дефініювати, навіть поширено. Це ціла система понять, ціле світорозуміння. Аграризм має свій фонд ідеалів, свою соціальну філософію і свою політику: господарську, соціальну, правову, культурну і т. д. З роспадом і переходом великого латифундіярного землеволодіння до рук селянства і зі зміною поміщицьких способів сільсько-господарчої продукції — феодално-капіталістичних на селянсько-трудою, — аграризм значно поширився та поглибився, змодифікувавши зрештою в струнку та закінчену логічну систему суспільної поведінки села. Новітній аграризм — селянський аграризм.

Цікаво, що в умовах виникнення і в методиці загально-ідейної конструкції між аграризмом та соціалізмом, зокрема марксівським, є чимало подібного. Не дивлячись на їх внутрішню ріжницю і взаємне заперечення, обидві ці системи виникли, як реакція проти існуючого господарсько-соціального ладу. Це перша схожість. Друга: оті загальні розпливчасті ідеали — свободи, авторитета та релігійности, що їх на чільне місце висунули старші суспільні ідеології — індивідуалізм, консерватизм, евантуально клерикалізм, кожна відповідно до своєї натури, — обидві ці системи і соціалізм, і новітній аграризм відкинули та замісць абстрактних ідеалів висунули ідеали конкретні та життєво-реальні. Пирвавши з засадою всенародности та відмовившись відтак від оборони інтересів усього народу, вони прибрали виразно класовий характер: соціалізм взяв під свою опіку класу робітничу, аграризм — стан селянський. І, нарешті, третя схожість: як соціалізм не є рухом виключно матеріалістичним, так само і аграризм не є лише системою оборони шлункових інтересів. Так само і аграризм має свої ідеологічно оправдані підстави та науково-соціологічне обґрунтування.

Будучи, однак, молодшим за соціалізм, новітній аграризм не досягає ще того ступіня опрацьованости, що соціалізм. Йому ще бракує наукового висвітлення і аналізу багатьох сторін в галузі соціального життя.

Цілих генерацій ще чекає праця в цьому напрямі, аж поки аграризм нальється фарбами, заповнить всі свої прогалини та стане повним і всеохоплюючим. Дотепер можна говорити лише про певні контури аграризма та про ті доробовкази, що виставив він їх на шлях свого поступу та розвитку.

Як відомо, в селянських масах вже віддавна відбуваються процеси активної соціальної самооборони. Проте, цим процесам, майже завжди, особливо за старих часів, бракувало ясности та виразности як в цілях, так і в середниках. Прості народні маси не знають, звичайно, кваліфікованих способів соціальної боротьби, — вони або терплять і в своєму терпінню доходять що найбільше до саботажу, або роблять революції, бунтують та повстають. Тому селянські рухи та війни в основі своїй ніколи не були цілево виразними та ідеологічно оформленими. Зластиві селянській психології емоціоналізм та іраціоналізм більш керували селом, ніж раціональна розміркованість, плановість та доцільність. Історично селянство не раз проявило себе досить могутньою силою, але сила ця — стихійна, неорганізована, примітивна. В наслідок цього довгі часи селянство не могло ані класово самоозначитися, ані зайняти в суспільстві та в державі належного собі місця. Стремління села, його потреби й домагання, як рівно ж і цілий селянський світогляд тоді ще не мали свого яскравого теоретичного окреслення. Хоч і чимало було завжди інтересантів та спроб вивчити село та висвітлити головніші процеси його життя, однак зрозуміти селянство, без застережень стати в оборону його людських інтересів, підвести під селянські чуттєві рухи розумову базу не було кому. Це завдання й перебрав на себе той політико-соціальний напрям, що нині відомий під навою аграризма. Його заслугою є те, що він перший почав синтезувати селянський стихійний іраціоналізм з науковим раціоналізмом. Аграризм перший спромігся річево обґрунтувати і сформулювати селянські народні устремління та на основі дійсних потреб виробити головні засади селянської політики. В відріжнення від інших селянофільських ідеологій, він нічого нового не вигадусь, жадних абстрактних схем, від життя відірваних, не буде та далекойдучих ідеалістичних тенденцій і завдань, засадничо уникає. Теоретично новітній аграризм лише опрацьовує та систематизує духовні скарби селянства, як трудової верстви сільсько-господарської продукції, а практично стремить бути безпосереднім по можливості виразником селянських інтересів, одноразово беручи при цьому на себе ще й завдання організатора селянської суспільної чинности. Новітній аграризм, отже, тісно і нерозривно зв'язаний з процесами селянського класового самоусвідомлення. В цих процесах він зродився, ними живе і дихає. Йх супроводить і дає їм певний напрямок. Але одночасно з ним він і сам залежить від них і підпадає їх впливам, особливо в своїй практиці, набуваючи відтак того чи іншого забарвлення. Тому аграризм у різних народів має різні форми виразности та ідеологічної ясности. А також різні стадії розвитку переживає він в різних країнах. В залежності від історичних та політико-економічних і зокрема культурних та національних обставин, новітній аграризм в цьому відношенні має особливо гнучку здібність пристосування до умов часу і місця. Проте, всюди він ставить перед собою ціль одну і слідує одне завдання: зорганізувати селянство, науково опрацювати його ідеологію, і, рішуче ставши в обороні селянства та витворивши з нього свідому своїх класових інтересів, соціальних функцій та історичного покликання суспільну цілість, вивести село на шлях споживання всіх сучасних придбань культури та творення вселюдських цінностей.

Основною предпосилкою новітнього аграризма є те, що соціологічно він трактує селянство, як окрему соціальну класу сучасного суспільства. Статика і динаміка цієї класи є відмінні від інших суспільних верств, ба... в багатьох випадках навіть протилежні. Соціальна природа селянства по аграризму не є тотожною з природою інших клас, зокрема класи пролетаріату та буржуазії. Як економічна категорія, селянство не вкладається ані в поняття робітника, бо вона володіє, хоч і иноді мізерними, але все ж таки власними середниками продукції, а ні в поняття капіталіста, бо живе з експлуатації своєї власної, а не чужої праці. Форми сільсько

господарського виробництва за сучасних суспільних відносин витворили з селянина якусь середню постать між двома скрайніми, по-між собою воюючими силами — класою пролетаріїв та класою буржуазії. Через те закони еволюції якоїсь з цих клас не можна прикладати до селянства. Останнє має свої власні шляхи розвитку, свою номологію. Навіть найбільш зовнішнє не подібна до селянства верства дрібного ремісництва, зокрема міського, не покривається цілком з класою селянства. Зовнішня природа, що з нею стало співпрацює селянин і її закони, настільки індивідуалізують селянство класово, що його історична доля має тенденцію пропливати іншим річищем, ніж історична доля представників власної праці і дрібного капіталу по-за хліборобством.

А що торкається внутрішнього слоєння (верствування) селянства на поодинокі масткові групи зглядно заможності і розмірів сільсько-господарської продукції, то аграризм вважає це явище цілком нормальним і природним, так само як і у інших суспільних верств. Проте, ступінь господарської заможності не дає підстав ані самому селянству ворогувати по-між собою, ані з боку вбачати в селянстві якусь диференційованість його на декільки клас з протилежними інтересами. Відомо бо, що не різниці масткові творять класи, а спільність інтересів, що до розподілення суспільного доходу, його природи і джерел. Ця спільність інтересів наймогутніше проявляється в боротьбі за справедливу долю цього доходу і в самообороні від високку з боку поодиноких верств суспільства. А в цьому відношенні селянство є одностайне. Все воно живе з сільсько-господарської продукції, її реалізації та побічних промислів і умови цієї продукції, її реалізації та побічних промислів для всіх однаково близькі, бо від цього залежить розмір та висота селянського доходу, а відтак, значить, і матеріальна та культурна екзистенція селянства.

В сільському господарстві суспільний поділ праці і поле для конкуренції сил взагалі незначні. А чим цей суспільний поділ менший, тим потенційно більшою є спільність інтересів, а ця спільність інтересів власне і є головною підвалиною селянської класовості супроти зовнішнього людського оточення. «Село — одна родина», так коротко, але образно формулює аграризм однокласовість селянства, включаючи сюди навіть і ті шари села, які хоч і не працюють безпосередньо на землі, але проживають яких в значній мірі обумовлюється господарською міццю селянства — це дрібні сільські ремісники, крамарі, духівництво, громадське урядництво і т.и.

З цього всього аграризм логічно робить висновок, що оскільки селянство є окремою суспільною класою, остільки, значить, його інтереси не криються з інтересами якоїсь іншої класи. В наслідок цього селянські інтереси мусять бути вивчені і зформульовані не яко інтереси групи в межах других клас, а яко свої власні, самобутні, яко інтереси самостійної класи, яка реально існує і веде боротьбу за своє буття. Інтереси ці та їх перспективи незвичайно многоманітні — економічні, культурні, політичні, духовні, соціальні і т. д. Можна з певністю твердити, що не існує питання суспільного порядку, до якого селянство, могло б бути байдужим. В круг його інтересів входить суспільне життя в цілому і до всіх сторін і проявів цього життя селянство, яко клас, мусить займати те чи інше становище і мати свій критерій — свої соціально-філософичні та практично-політичні позиції, засади і тактику.

При конструюванні соціально-філософичної бази новітній аграризм насамперед відкидає усі т.зв. прокляті та мало практичні для модерної людини питання — про зміст людського життя, як і для чого людина прийшла на землю і яка її доля по смерті, чи є Бог чи немає його і т. д. Цими питаннями науковий аграризм просто нехтує, полишаючи їх філософичній спекуляції та релігії. Аграризм засадничо не є а ні ворогом, а ні приятелем цих питань і не вважає за своє покликання вести боротьбу з тим чи іншим напрямом людської філософичної чи метафізичної думки. Зокрема, він не кличе до бою а ні за релігію, а ні проти неї, полишаючи кожному вільну руку займати до неї своє становище. Рівно ж і над питаннями етичного порядку аграризм не зупиняє своєї уваги. Він не намагається витворювати

своєї власної хліборобської етики чи чесноти, бо не переоцінює моральних якостей селянства. Але ж не приймає він і моральних кодексів інших клас.

В кожній людині він вбачає насамперед людину і ціль саму в ній. Ні масткове положення, ні становище в продукції, ні походження та родовитість не роблять людину більш чи менш етично цінною, етично вищою або нижчою. Етичні засади та моральний уклад села аграрізм приймає як факт, так як воно в дійсності є і вдовольняється цим остільки, що створювати якусь нову мораль просто не вважає за потрібне. Тому вихідними точками в соціально-економічній концепції аграрізму є питання виключно характеру соціологічного. Яка роль і завдання людини серед людського суспільства, яке відношення людини до суспільства, суспільства до людини і поодиноких суспільних груп навзаєм, як має бути організовано суспільство взагалі і спеціально що-до інтересів сільського люді і т. и. За відповідями на ці питання аграрізм звертається до наук соціальних та селянського духовного світу. Відтіля він черпає матеріали з області суцього та вже на підставі їх науково конструє свою область повинного. Але робить він це з погляду селянина, його світогляду і суспільних інтересів. Потреби сільського життя, його імперативи—головний критерій для цього. Класовість і класові інтереси селянства в системі інтересів усього суспільства провідною рисою проходять через усю соціологічну будову аграрізму, а від так означають і його будову політичну.

Варто принагідно тут зазначити, що при цьому аграрізм не боїться закидів в ненауковості в наслідок класового підходу до проблеми соціології. Навпаки, він вважає не науковим твердження, що суспільну організацію і суспільні зв'язки можна пізнавати і проблеми суспільні розв'язувати зі становища надкласового, чи мимокласового. Суспільство не є щось інше, ніж організація класів та станів. І щоб ця організація була найдосконалішою, щоб вона відповідала потребам усіх класів та станів, евентуально, щоби класи взагалі зникли, до цієї мети треба іти лише через поодинокі класи: Щойно дорогою формулювання останніми своїм інтересів та цілей, як спеціальної природи, так і історичної долі та ролі, можна належно пізнати і форми найліпшої організації суспільства взагалі.

Не вважає потрібним оборонятись і не боїться докорів у класовій односторонності новітній аграрізм ще й тому, що і він разом з всіма прямую до загально-людського ідеалу: досконалої людини в досконало організованому суспільстві. Конечна мета його, отже, спільна з всіма іншими класами, з цілим суспільством. Лише дорога та методи до досягнення цієї мети у аграрізму свої власні, від других відмінні. Про це буде мова далі. На разі слід лише відмітити, що на цю свою дорогу аграрізм станує емпірично пересвідчившись по-перше в тому, що без заспокоєння оправданих інтересів селянства не можна дійти до цієї конечної цілі, а по-друге в тому, що лише за активного поміччю селянства можна наблизитися до такої цілі та поступово витворювати окремії людини всі необхідні умовини для гармонійного розвитку її інтелектуальних, фізичних, і моральних здібностей. Зокрема велике культурне і соціальне значіння селянства для нації і держави аграрізм вбачає в тому, що власне воно зберігло і зберігає аж до нині найзначніші цінності національні: чистоту раси, мови, народнього колориту. Отже за всяких умов є воно чинником надійним і державотворчим. Тим більше почувується аграрізм вправі спіратися на селянина на шляхах до свого ідеалу, що лише у селянства поняття і відчужання батьківщини не є абстракцією і має свій реальний підклад, а власне, в тій землі, що воно її посідає. Нинішнє суспільство, як відомо наскрізь просякнучо занадто рухливими тенденціями з великим нахилом до міжнародности. Новітній аграрізм не відкидає культурного значіння і ролі цих тенденцій, одначе він і не вбачає в них досить певности для національних інтересів народу і в першу чергу для інтересів держави. Щойно в селянстві, яке всією своєю істотою тісно зв'язане з певною територією і психично живе почуттям стихійної національної єдности, є надійні підвалини для стабільности і витривалости національної волі в обороні своєї території, своєї землі. Натурально, що земля (ager), а відтак і територія, як один з

основних елементів держави, й є для аграрізму одним з рішачих факторів. І саму свою назву ця соціально-політична концепція зв'язус філологічно з цим феноменом, що, як мені здається, і дає між иншим де-кому привід занадто вузько розуміти аграрізм, як рух грубо-матеріалістичний, замкнений сферою земельних інтересів та позбавлений ідеалістичного змісту.

Одним з перших питань, що до нього має так чи инакше застосуватися новітній аграрізм, як суспільно-політична течія, є: чи має суспільство право втручатися в господарське, культурне, політичне соціальне життя поодиноких осіб та суспільних верств, чи ні? Має лише право, чи може і повинність. А коли має, то як далеко і в якій мірі?

Індивідуалізм, знаний в політичній економії під назвою лібералізма, що є душою сучасного капіталістичного ладу, як відомо, відмовляє суспільству в праві — про повинність не може бути її речі, — втручатися у відносини поодиноких осіб та їх добровільних асоціацій. Останнім він лишає вільну руку ділання та ініціативи.

Натомісь соціалізм, в народо-господарчій науці відомий під назвою колективізма і ріжних гатунків варіанції, як антіпод індивідуалізма, не лише визнає за суспільством таке право, але накладає на нього повинність організувати і управляти суспільні відносини незалежно від інтересів поодиноких осіб, чи навіть цілих груп. Лише суспільство в цілому має вільну руку ділання та ініціативи, бо його інтереси вищі від інтересів індивідів. Останні безперечно мають підлягати організованій волі суспільства і роти лише те і так, що і як суспільство жадає і дозволяє.

Третій логічно можливий напрям, якому досі бракувало свого «ізма» і до репрезентації якого зголосився аграрізм, синтезус обидва ці становища. Він каже: суспільство має право і повинність управляти і регулювати суспільні взаємовідносини, але так, щоб ініціатива індивідів могла вільно проявлятися. Суспільство не сміє розвиватися на шкоду і ціною вбиття індивіда та його свободи, але рівно ж і індивід, не сміє бути цілком необмеженим в своїй чинності на шкоду суспільству. «Золота серединка» між вище згаданими двома крайніми напрямками є єдино вірна путь до гармонійної співпраці індивідів з суспільством і забезпечення нормального розвитку та перебігу життя.

Таким чином, новітній аграрізм ставиться критично і до колективізму і до лібералізму. Він визнає ті великі досягнення — і матеріальні і культурні — до здобуття яких спрчинився капіталізм, що опирається на вільно-діючого індивіда, але ж не закриває очей і на ненормальності та соціальні дефекти капіталістичного ладу. В зв'язку з цим аграрізм нестеронником необмеженої конкуренції сил і не лишає вільного поля для взаємної боротьби як цілих клас, так і поодиноких груп, ба навіть осіб. Він засадничо вважає, що свобода боротьби допустима лишень по-між однаково сильними. Инакше по повна свобода означає перемогу сильного і поневолення слабого. Оту, то власне суспільство і повинно засягати до цієї боротьби нерівних сил в спосіб їх вирівнання, себ-т обмеження свободи сильного і підпертя слабшого. По-за цим аграрізм зберігає приватну ініціативу, підприємничість та свободу ділання. Але цим аграрізм вступає в конфлікт з колективізмом, евантуально з соціалізмом, які все суспільне життя стремить підпорядкувати волі суспільства, вбиваючи цим самим приватний інтерес і заповзятість. Опіраючись на висліди науки, аграрізм вбачає в колективізмі, особливо в його найдалекойдучішій формі — комунізмові вже пережиту людством форму співжиття. Ця форма була ще задовго перед індивідуалізмом. Соціологічно, отже, новітній аграрізм визнає колективізм та за реакційний, бо він прямує до такого суспільного раду, який вже є перейденим в розвитку людства етапом. Але і сучасний індивідуалістичний лад аграрізм визнає лише за переходову стадію суспільного розвитку, яку в будучині змінить нова, більш досконала. Тому аграрізм не бачить причини за всяку ціну обстоювати цей лад. Через це він не вимовляється від співпраці зо всіма тими течіями, що прямують до зреформування та удосконалення сучас-

ности. Не відмовляється він нараз і від співпраці і з тими соціалістичними напрямками, які фактично прямують до цього в своїй конструктивній чинності, хоч конешні цілі мають інші, і які справді репрезентують собою реальні інтереси праці трудящих: це ж бо соціально споріднене їх з аграрізмом. І навпаки відмовляє в співпраці і стає рішуче в обороні сучасності, оскільки де-які напрями соціалізма в своїй практичній роботі стремлять до насильного скасування нинішнього ладу і проголошення волі суспільства за «suprema lex».

Таким своєманітним застосуванням до проблеми: суспільства і особа та витриманим і послідовним трактуванням селянства окремою суспільною класою, новітній аграризм передзначає своє становисько і до другої в наш час особливо актуальної проблеми: села і міста.

Носіями індивідуалістичних принципів були і будуть т. зв. буржуазні верстви суспільства. Авангардом ідей соціалістичних, а також класової боротьби є пролетарські робітничі маси. Між цими двома класами і відбувається, головню, ота жорстока боротьба, що на ній, здється, зосереджена уся успішна енергія і яка особливо підкреслено характеризує собою найновішу добу. Обидві ці класи міські. Вони головню і творять сучасне місто, як соціально-економічний агрегат.

Між тим носіями новітнього аграризму є селяне, як сукупність сільсько-господарських продуцентів en masse одностайне, сунільне, трудове. Природня річ, що й село має свої буржуазні вершки і свій пролетаріят, що витворюються в процесі класових відверстовань. Але це остільки нечисленні групи, що вони мало впливають на соціально обличчя села.

Ще до недавня (а в багатьох країнах і досі) селянство було в положенню ілотів супроти пана-міста. Останнє у всьому вело перед, диктувало свою волю, а село мусило лише користися і слухатися його. Внутрішнє диференційоване, класовою боротьбою самопожираюче, на кілька політичних і соціальних таборів розбите — на зовні, супроти села місто завжди виступало одностайно, в мовчаній згоді, як певна цілість. Гегемонія його була настільки твердою, що селу нічого іншого не лишалося, як, кажучи словами К. Каутського, платити, служити, терпіти... і мовчати. Навть про свої людські права, потреби та болячки село невідважувалося голосно заявляти, хіба що уривався терпець і тоді воно бунтувало, але знов же таки без ширшої програми та далекоїдучих домагань. Все у нього локалізувалося довкола своїх вузьких станових інтересів, навколо всього того, що йому безпосередню та найпекучіше боліло. Що село — то своєї злидні, свои бунтарська програма. Відповідно до цього заховувалося і місто супроти села, дивлячись на нього, як на звичайнісенький об'єкт економічної експлоатації та всякого роду політичних комбінацій і експериментів. На мові міста не існувало села, як рівновартного з містом суспільного чинника. В ньому місто бачило лише доставця дешевого хліба, праці та звійкої крові — *contribuens plebs'a*.— Всі болячки села місто зводило до аграрної проблеми, від способу програмового розв'язання якої симпатії поодиноких шарів села зискувала та або інша міська класа. А село й справді політично вагалося весь час, будучи засліплене своїми місцевими інтересами, та не бачучи перспектив для себе. Мовчазне, затуркане і до життя новітнього міста неутральне воно смиренно продовжувало йти далі своєю історичною — *vía dolorosa*.

Новітній аграризм стремить покласти кінець такому стану річей. Він насамперед абстрагує від локальних та вузько станових інтересів села і висовує селянську проблему у всій її ширині та глибині. Для нього це вже не земельне питання, а сукупність цілого ряду питань, які торкаються господарської і культурної екзистенції села взагалі та його долі зокрема. При чому, ці питання мають розв'язуватися не інакше, як згідно з бажанням та стремлінням сільського люду. І далі; що є найважливішим, новітній аграризм причини селянських злиднів не приписує лише самому селянству, його відсталості та неорганізованості. Вони, на думку представників аграризму, лежать значно глибше: в цілому суспільному ладові

який і приводить селянство до стану ілотства супроти міста і взагалі супроти верств пануючих. І даремні були б зусилля реально допомогти селянству та забезпечити йому найсприятливіші умови для життя і поступу лише тим або іншим напрямом аграрної політики. За існуючих умов — це тільки паліативи. Треба сягати далі, до первопричин дефективності селянського життя. А що самі первопричини лежать по-за селянством, то це значить, що й коло заходів, що до положення селянства мусить бути значно ширшим. Ці заходи мусять скеровуватися в напрямі заліпшення та зреформовання усіх сторін суспільних взаємовідносин. Суспільне життя є остільки складним і переплетеним, що кожний удар його тіпавки так чи інакше відбивається і на селянстві, чи принаймні доторкується його. Тому зі становища селянських класових інтересів не можна бути байдужим глядачем на ті внутрішні процеси, що відбуваються в суспільстві, зокрема в міському суспільстві. Отже, не можна індеферентно ставитися і до життя клас поодиноких, їх чинів і та тактики. Цим самим селянство не мусить бути осторонь від всього цього і ліниво плентатися в хвості тої чи іншої класи. Воно, як повноправний і свого історичного покликання свідомий складник суспільства, мусить брати безпосередню участь в загальному житті, стреміти активно впливати на це життя і творити для нього нові форми, вкладаючи в них свій зміст, своє селянське світорозуміння.

Якою ж методою треба до цього простувати? Класовою боротьбою? Диктатурою? Революціями?

Ні, всі ці та їм подібні екстрими новітній аграризм засадничо відкидає. Єдино метода мирного конструктивізму, на взаємній співпраці всіх верств суспільства спочиваюча, є для нього до прийняття. Ця метода диктується самою логікою річей. Бо й справді: сучасний суспільний лад не є добрий. Він мусить бути змінений відповідно кінцевій меті суспільства. Мета ж суспільства і його поступу є і може бути лише одна — людина і її добро. Ця мета є спільною, евант., має бути спільною для всіх суспільних верств. Отже тому, лише кооперацією усіх суспільних верств і одиниць та їх асоціацій можна досягти цієї загальної всім мети.

Природно, що з цього становища новітній аграризм вважає політику класової боротьби і заострення класових протирічч засадничо невірною і суспільно-шкідливою. Замість класової боротьби — класова співпраця. Замість соціальних боїв — взаємні компроміси і уступки ради загального блага. Щойно таким шляхом, на думку ідеологів аграризма, можна вибудувати такий суспільний лад, який максимально відповідає би інтересам усіх клас. Щойно так вважає аграризм за можливе досягти найліпших умов для гармонійного розвитку усіх складових частин суспільства, а відтак і окремого індивіда. З цих предположень випливає натуральне стремління аграризма в межах можливості паралізувати, евант., попереджувати гостроту соціальних боїв і, вирівнюючи взаємні класові антагонізми, творити кооперацію всіх живих сил народу. Класові антагонізми, що існують по-між поодинокими верствами — зокрема поміж пролетаріатом і капіталістами, а також по-між селянством і власниками латифундій — аграризм не вважає за невідстраними, навіть на ґрунті капіталістичного ладу, і то без крайнього ламання сучасних відносин, але в межах права і легальності. Виступаючи принципово проти визиску і експлоатації одної класи другою, аграризм, таким чином, прямус до мирного вирішення взаємних противенств, керуючись засадою доцільності та можливої справедливості. Тому аграризм є сторонником парцеляції великих латифундлярних маєтків по-між селянством, бо це, по-перше, акт справедливості, як повернення народу землі, що йому раніш належала і яка історично була йому відчужена, а по друге — це акт доцільності: «це є природною і неминучою передумовою збереження соціального миру і удержання народньої культури». Складніше стоїть справа з промисловістю, але так само й тут аграризм вважає за можливе злагоджувати сучасні ненормальності відповідною політикою, яка б привела до зведення капітала до природньої йому функції — організатора суспільної праці, поки само суспільство не досягне такого стану розвитку та досконалості свого устрою, при якому зможе перебрати

на себе організацію цієї праці дальшого ведення фабричної продукції. Тим більше вважає аграризм таку свою політику супроти капітала за кінечну, що в цьому зацікавлено і селянство, а не тільки робітництво, бо капіталізм, побудований на безоглядній експлоатації найманої праці, експloatує також і селянську працю — різниця лише у формах та далекознятості.

Селянство, таким чином, з багатьох мотивів не сміє бути неутральним супроти міста. Внутрішні процеси останнього так само близькі для селянства, як і для інших суспільних верств. В життя міста аграризм стремить вклинити село — соціально і політично. Але само собою розуміється, що це село в першу чергу само мусить бути класово свідомим та доцільно організованим. Щойно за умов всебічної організованості воно може взяти на себе велику і відповідальну місію тврення життя на нових основах і лише таким чином воно забезпечить собі нормальний розвій та оборониться від усіх тих форм визиску, яким воно підпадає за теперішніх соціальних відносин.

Яку ж форму організації рекомендує аграризм селянству в дусі своїх ідей та принципів.

Тут ж саму, що з неї користають і інші суспільні класи, себ-то організацію селянства і близьких до нього ідейно і господарських груп в окрему політичну партію, бо за нинішніх відносин єдина партія є в стані бути практично не лише оборонцем і провідником класових інтересів, але і носієм ідеалів та борцем за ліпшу будучину суспільства і організатором суспільно-політичної думки. Наколи б аграризм репрезентував собою тільки одні матеріальні інтереси села і не був би цілотною системою науково опрацьованого селянського світорозуміння й його політичного поступовання, то тоді вистачило б може селянству організуватися по принципу професійності, а захист політичних інтересів і провід в боротьбі за культурні цінності полишити якійсь іншій партії, по своїй ідеології близькій до села. Але за незначними винятками з досі існуючих політичних напрямів мало які відповідають бодай загальному світосприйманню села, його психології та стремлінням. Майже всі вони збудовані або на засадах колективізму, або на засадах індивідуалізму чи респективно консерватизма, себ-то на засадах, які всебічно не відповідають ані духовній природі, ані соціальній структурі селянства. З цих міркувань новітній аграризм кличе село до організації своєї власної політичної партії зі своєю власною політичною ідеологією та принципами тактики і методи, а головне зі своєю власною суспільно-політичною програмою, яка логічно випливає з ідеології аграризма.

Розглянення основ цієї програми є змістом дальшого розділу цього нарису.

II.

Суспільно-політична система.

Основним питанням всякої суспільно-політичної системи, євент., програми єпитання держави, її форми та компетенції. До цього питання новітній аграризм підходить з погляду одної зі своїх засадничих позицій, а саме: селянство, як суспільна класа, має право і мусить займати в державі рівні оцінки з всіма іншими класами місце. А це значить, що для селянства мусить бути відведено певне місце в органах державної влади, щоби селянство за помічю держави мало можливість не лише обороняти свої класові інтереси, але й переводити в життя відповідно до своєї ідеології потреби для себе політичній мірі та заходи. Ця передумовка є для аграризма самозрозумілою і безперечною. Він таким чином, не заперечує держави, як форми організації суспільства за сучасного стану людської культури і цивілізації. Рівню ж не хоче він вбачати в ній і середина палування одних суспільних верств над другими. Держава для суспільства, отже і для селянства, а не навпаки. Дер-

жаві аграризм полишає службову роллю. Держава засіб, а не цілі. Тому і форма державної організації і є питанням при цілю, лише доцільні ости. Відповідно до цього найліпшою є та форма держави, яка найпевніше забезпечує умови, за яких кожний громадянин зміг би найповніше і всебічно виявити свої сили і матеріально забезпечити свою екзистенцію. Класова держава цій цілі не відповідає, бо віддає державну владу до рук лише одної класи на шкоду іншим. З ідеями аграризма гармоніює тільки така держава, яка забезпечує всім дорослим громадянам і є залежним від стау, роду та мастку співучасть утворені державної волі. Безперечно, що і найліпшим середником до цього є демократична форма державного устрою. В цьому відношенні новітній аграризм без застережень ототожнює себе з політичним демократизмом, бо ширше останній гарантує максимум е респектування державою прав та інтересів громадян, а відтак, значить, і селянства.

Демократичний принцип знаменитого кореспондує і з основою метою держави, якою, по думці аграристів, є добро усіх громадян. Без цієї засадничої мети держава тратить всякий зміст, які б далекосяглі га ідейно високі інші цілі на неї не покладали. Цією ж основою метою визначається і компетенція держави. Функції останньої є прямим вислідом ачешення сил і матеріяльних спроможностей в і апрямі зліпшення загальних умовин суспільного життя і добробуту поодиноких громадян.

В конструкції економічної програми керуючим критерієм для аграризма є його погляд на суспільні відносини. Прикладно вже зазначалося, що аграризм не погоджується з трактуванням ролі індивіда, яке подає егемонічний лібералізм, що перебільшує його значіння і не дооцінює ролі суспільних феноменів в народногосподарських процесах. Рівно ж не приступає він і на прерогативи суспільства в економічному житті за рахунок індивідуальної підприємчості, до чого стремить колективізм. З погляду аграризма, лібералізм переоцінює сили індивіда і не додає значіння суспільства і держави, а колективізм грішить в протилежному напрямі. Для аграризма є річчю самозрозумілою, що предостатленя вільного поля для ділання і дивідуалізовмі з погляду народо-господарчого колективу веде до капіталізму і тоді капітал дістає незаслужені переваги перед працею. Так саме очевидим є і те, що у випадковій перемоги соціалізму була б злищена особа, а стала б повна сваволя держави і індивід зробився б її безправним рабом, до чого також не можна допустити, адже ж людська особистість є ціллію всього суспільного розвою. Через це аграризм вважає, що ані лібералізм, а ні колективізм не можуть бути взяті за основу народногосподарської організації і політики: і той і другий є однібічними. Тому аграризм висуває свій народногосподарський організаційний принцип. Останній він виводить із завдань народнього господарства.

Верховним ідеалом усього є ідеал людини і народа, народа здорового, морально сильного і освіченого, а одпоразово з цим народом демократичного, усі складини якого рівноварті і де всяка надвлада тої або іншої-верстви була б виключена. Основною передумовою цього ідеалу є матеріяльна забезпеченість людини, її прожитку. Тільки при господарській сатурованості буде вона фізично і морально здоровою і зможе культурно поступати. Значить забезпечення суспільства і всіх його членів належним прожитком мусить бути народногосподарським завданням і провідною ідеєю економічної політики.

Наука політичної економії і зокрема економічна політика і законодавство все ще перебувають під рішаючим впливом ліберальної школи. Будуються вони з погляду інтересів споживачів. Тільки ці інтереси вони вважають інтересами загальними. Найбільша продукційність економічних дібр, а відтак, найгоїніше і найдешевше постачання споживачеві — оце має бути завданням народнього господарства згідно ліберальної школи. Зпоглядуж аграризма річ не в тому, щоб випродукувати якомога найбільше господарчих дібр, а в тому, щоби у споживачів було за що купувати ці добра. Капіталізм якраз довів продукцію до надзвичайної висоги, але щ

ж з того, коли мільйонам людей бракує самих необхідних річей для прожиття. Значить, не в розмірах продукції лежить вага і не в бракуві господарських благ, а в тому, чи блага справедливо розподілялися по-між самотніми господарюючими суб'єктами, а не так як і нині, що одні не працюють і мають багато і всього, а другі працюють і мають мало і не всього. Отже, робить висновок аграризм, не продуктивність має бути цілком народнього господарства, а рентабельність господарської чинності і дивіда все рівно самотійно, і а власне ризико працюючого чи працюючого по найму. Центр ваги народогосподарського життя, таким чином, аграризм переносить з продукції на розподіл. Гаслу продукційності економічних дібр він протиставить гасло рентабельності господарчої чинності. Останнє переносить він з галузі приватної економіки в галузь економіки соціальної, ототожнюючи його з поняттям доходу.

Рентабельність господарської чинності або дохід у трудових верств суспільства до лично мав би визначатися висідами їх праці. Проте, фактично так воно не є, бо за сучасних народогосподарських відносин праця, як тигул доходу, потребує рішучої охорони і вождий, чия праця є загроженою, має право домагатися її охорони. Праця найманого робітництва є стало загроженою і воно оправлено веде боротьбу через свої професійні та політичні організації проти визиску працевластними своєї праці. Праця селянства так само є загроженою. Отже, значить, і воно має право і мусить боротися проти визиску своєї праці і домагатися справедливої долі в національному доході. На охорону праці села від визиску, відчуження і під якою машгарою останній не переводився, і направлено головне вістря аграризму. В народогосподарському відношенні повітній аграризм є насаперед системою охорони праці села.

Способи і форми визиску праці різних трудових верств не однакові: одні вони що-до найманого робітництва, інші що-до самотійно господарюючого селянства. Натурально, що і методи охорони праці не можуть бути однакові. Селянство живе з праці у власному господарстві. Для нього рішучим є рентабельність цього господарства і його постачальність. Забезпечити селянинові відповідними заходами аграрної політики цю рентабельність і постачальність значить реально охоронити його працю. Тим більше це колюче, що рентабельність сільського господарювання є рішучою і для цілого народнього господарства, особливо в напрямі забезпечення суспільства основним економічним благом «хлібом насущним». Ніхто бо не є в стані заставити когось стало працювати на шкodu самому собі. Публічна влада в спонуканні до праці має свої межі, за якими вона безсила щось зробити. Без приватної підприємливості, без успішних її вислідів і справедливої винагороди за працю і турботи — не можна примусити нікого суспільно корисно працювати, а значить це можна досягти і народнього добробуту. Тому аграризм підпирає селянську психологію, що стремить до хазайливості, до нагромадження економічних дбр для дальшого господарювання, бо тільки господарсько-сильний селянин-хлібороб виужиткує всі свої зібрані для успішної господарської і культурної чинності та буде максимально корисним суспільству та державі. А сильним селянин-хлібороб може стати за всіх інших сприятливих умов тоді, коли він не буде піддавати визиску, форми якого що до селянства многоманітні і далекоюсяглі.

Як видно з вищенаведеного, свою економічну програму повітній аграризм буде на тлі сучасних народогосподарчих взаємовідносин, оцінюючи ці останні зі свого власного, соціологічного, на його погляд вірного, становища. Не руйнуванням з метою нового будування, як до цього стремить революційний соціалізм, — і не дорогою педагогічного обєрігання сучасності, як цього хоче лібералізм, евант., консерватизм, але шляхом планомерної, відповідно до законів еволюції, перебудови суспільного ладу в напрямі його зліпшення і досконалення та на основі кооперації — господарчої і політичної — всіх суспільних шарів стремить аграризм забезпечити матеріальний добробут громадян. Відповідно до цього ціле народнє господарство кінцево має бути зорганізовано так, щоби кож-

ному працівникові — індивідуально чи колективно, в залежності від бажання — бути завжди присутні всі омги і добра, необхідні для його господарчої чинності. В дальшому і ай вже сам господарюючий суб'єкт дбає про те, щоб своєю особистою пильністю та умінням виробив і а все необхідне для свого культури ого існування. Політичною держави та інших публічних чинників має бути: в співпраці з добровільними, господарськими організаціями витворювати такі умови, за яких би господарюючому суб'єктові й справді було уможливлено досягти наслідків його особистої підприємчості та працьовитости, але без пошкодження та експлоатації інших осіб. Селянство, як вірно підмічає аграризм, є вврогом скупчення великих земельних дібр в руках поодиноких дідичів, в той же час воно і є опрауде скупчення в руках поодиноких осіб і інших господарчих дібр та капіталів. Борючись само за землю, яка є необхідним фактором його господарчої чинности, селянство вважає так само справедливим, щоб і інші трудові суспільні верстви мали в своїй розпорядимості необхідні для їх існування господарські виробничі засоби і капітали. Тут аграризм таїть в собі ще і є зовсім ясний і певно неокреслений тенденції до соціального демократизму, одначе не в спосіб спроторизування більшости населення і пізнішої передачі всіх капіталів до розпорядимости суспільства, як заповідає марксієська доктрина, а в спосіб закримування цих капіталів і майна у приватній власості і можливо рівномірного їх розпреділювання по-між господарюючими суб'єктами. Перехід суспільства до соціальної демократії у вищезазначеній формі іовіть ай аграризм, прадоподібно, представляє собі по наблизу з еволюційною політикою. Відповідно до цього, еволюційний режим еволюціонує і буде еволюціонувати по аі злогії з трьома основними фазами політичного розвитку модерної держави — монархичного абсолютизму, конституційного монархизму і політично суверенного демократизму. Від сконцентрування багатств і капіталів в руках незначної меншости, як це було раніш (феодална аристократія та торговельна буржуазія), через співволодіння капіталами та національними багатствами ширших верств суспільства (чисельна дрібна буржуазія поруч з великою), як є нині в більшости країн, до володіння національними капіталами і майном всіма членами суспільства релятивно в рівних частках, як це станеться в будучині. Це і буде соціальна (господарська) демократія в розумінню аграризма. Сучасному політичному рівноправству кінець-кінцем кореспондуватиме і масткова, так би мовити, рівнозможність, а сучасний господарський режим з його коопершініями, дрібним рантьєрством і величезними заощадженнями широким працюючим верств, які дають ці свої заощадження до розпорядимости народного господарства, відповідас, згідно цій схемі, вже пройденому стану політичного режиму — конституційній монархії. Політична демократія — має привести до демократії соціальної. Нині борються дві основних ідеї що-до господарських форм: ідея одноманітності та ідея многоманітності. Першу заступас та до неї стремить соціалізм. Подібні ж тенденції ховас в собі динаміка капіталізму. Натомість дійсність уперто заховує многоманітність і цим підготовляє ґрунт для соціальної демократії в аграристичному розумінню. Аграризм в цьому відношенні ніби приймає формулу відомого економіста Зомбарта, по якій в майбутньому господарського життя не буде такого рішення: та чи інша система. Одноособове господарство, ремісничє підприємство, капіталізм, колективізм будуть перебувати разом і спільно, кожний на свою місці і відповідно до своєї істоти. Спільний зв'язок цих складових частин економічного життя витворить господарська кооперація. Вона скріпить продукцію, поставить межі капіталізові і сприятиме захистові комуністичного господарства від бюрократичного засилля».

Зміст і тенденції економічної програми новітнього аграризму визначають і його програму правову. Остання базується на принципі приватної власности. Цей принцип аграризм заховує зі слідуєчих двох основних мотивів: по-перше, тому, що лише приватна власність, з погляду

аґраризма, об'єктивно найбільше забезпечить людині її справедливий домагання на висліді власної праці; по-друге, тому що приватна власність є найсильнішим спонуканням людини до господарської чинности, працьовитости, творчости і підприємчости. Що-до інституту приватної власности на землю, то його новітній аґраризм крім того обстоює ще й з міркувань політичних, вважаючи на підставі виказів людської історії, що «лише той панує та має силу, хто володіє землею, цією основою життя». Проте приватна власність для аґраризма не лише право: з нею мусять бути зв'язані і певні повинності, себ-то, новітній аґраризм визнає лише т-зв. функціональну приватну власність. Володіти це не значить лише мати право необмежено розпоряджатися об'єктом володіння, але одноразово ще значить — розпоряджатися цим об'єктом, еwent., господарити ним так, щоб від цього була користь не тільки для власника, але також і для цілого суспільства. З правом приватного володіння конечно мусять бути зв'язані соціальні повинності, бо значіння поодиноких клас для суспільства в цілому визначається функціями цих клас, а ні в якому разі не кількістю бездушного капіталу, необмежене нагромадження якого в руках нечисленних вершків загрожує небезпекою господарському і культурному поступу.

Своєю правовою програмою аґраризм виразно відмежовує себе від капіталізму, який він осуджує за його протикультурні і антисоціальні тенденції, а разом з цим не йде і дорогою соціалізму, який стремить до скасування інституту приватної власности, в якому вбачає первопричину усіх злиднів людности.

Свідомість далекосяглої дефективности сучасних відносин і зловживань на ґрунті приватно-капіталістичної господарки спонукає новітній аґраризм присвячувати належну увагу соціальної політиці. Зміст людського життя спочиває в можливості здосконалення. Наймогутнішою перешкодою для цього є біда, голод, холод, матеріальна незабезпеченість на випадок всякого роду нещастя — хвороби, каліцтва, передчасного інвалідства то-що. Все це в свою чергу породжує фізичну та моральну розпусту і кримінальність, що часто межують з суспільним паталогізмом. Всього цьому можна запобігти лише чинною та далекоїдучою соціальною політикою. Природна річ, що аґраризм, як ідеологія села, свою увагу в першу чергу звертає на село. Він не хоче терпіти, щоб сільська людність страждала від бідности та злиднів, щоб між нею поширювалися жахливі по своїх наслідках соціальні недуги та шоби село, це багатюще джерело національного здоров'я і сили, підупадало фізично і морально, отруєне загальною вадою. Не бажаючи бачити лиха на селі, аґраризм не хоче мати його і в місті. Він свідомий того, що від бідности і злиднів терпить все суспільство, незалежно від того, де лихо знаходить свої жертви. Але рівнож аґраризм свідомий того, що відповідальність за соціальні злидні і біду спочиває на цілому суспільстві. Мільйони людей терплять горе і недолу не в наслідок особистої вини, але в наслідок соціальної несправедливости, що нею характеризуються сучасні суспільні відносини. За соціальні злидні винні усі класи суспільства, усі його шари. Отже, спільними силами і повинно поборювати та усувати їх, насамперед, принаймні, найкрикливіші з них. Тому аґраризм у відріжненні від інших політичних напрямів не намагається виужитковувати соціального зла для посилення та поглиблення класових противенств, а навпаки, старается по можності вирівнювати їх та запобігати лихові. Рівнож і не лишає аґраризм кожного бідолаха власними силами виплутуватися з біди і нещастя, мовляв, це його приватна справа, але стремить відповідними заходами, на основі співпраці усіх суспільних шарів, допомогти всім, хто такої допомоги потребує, проте не шляхом благодійности, а організацією відповідних соціальних інститутів. В цьому відношенні на державу припадають великі і складні завдання. Йдучи плече в плече з різного роду самопомічними організаціями, вона мусить на думку аґраризма, розвивати що наймогутнішу соціальну чинність, поодинокі складники якої мусять бути об'єднані ідеєю соціально здорового села і міста.

К у л ь т у р н а програма аґраризма виходить з пересвідчення,

що селянство тільки тоді знайде доступ до здобутків сучасної матеріальної і духовної культури, коли вона упевнить свої позиції і впливи в державі і державній владі, посиляться господарські і виликується з численних недуг соціальних. Тому успішність селянської політики в галузі права і економіки та соціального забезпечення є передумовою здобутків селянства і на полі культурному. Без цієї передумови т. зв. в українській термінології «просвітянство» мало спричиняється до культурного поступу села в цілому. Людині фактично безправній, що веде тяжку боротьбу за своє фізичне існування, суспільно відсталій і неорганізованій немає ані часу, ані спроможности користати з придбань сучасної людської цивілізації, культурно поступувати і удосконалюватися. А село в культурному відношенні зокрема подвійно занедбане і забуте. І аграризм з усією рішучістю висовує на порядок денний питання культурности села. Новітня доба принесла селянинові політичне визволення. З кріпака селянин майже усюди став рівноправним членом суспільства. Але цим селянин ще не зробився вільним; йому ще далеко до справжньої свободи, над ним ще тяжить кормига духової темряви, забобонів, приниження, безпідставного страху перед «власть імущими» і всіх інших лишків старих, феодально-кріпацьких часів. Влада темряви в багатьох країнах ще й досі тримає селянина у своїх обіймах і викликає у нього якийсь інстинктивний відпор до освіти і знання. Внести проміння світла в цю пітьму, звільнити селянина від пут духовної відсталости, зробити для нього доступними науку і мистецтво, прикрасити його життя культурними інтересами — таке загальне завдання культурної програми аграризму. Питання держави і церкви, шкіл і навчання, різних культурних установ на селі, ролі і значіння сільської жінки у вихованні молодого покоління — все це творить його зміст, конкретне заповнення якого аграризм ставить в залежність від даних історичних умов та культурного ступня села в тій чи іншій країні. При цьому аграризм підкреслено тримається того погляду, що усіяні зусилля, що-до піднесення політичного, господарського і соціального життя села тратять всяке значіння, оскільки метою цього всього не є культурне піднесення села. Без виховання селянства в напрямі гармонійного розвитку всіх його розумових, фізичних і волевих здібностей село не зможе і не зуміє належно виконувати і свого суспільного покликання — класового, національного, державного та економічного. Особливу вагу для села приписує аграризм культурному факторові в галузі економічній. Як в промисловості культурність робітництва і його фахова підготовленість відіграє майже першорядну роль, так і для сільсько-господарської продукції не може бути байдужим — чи жие селянин-хлібороб в умовах людини гідних чи ні, чи велика прирва поміж культурним станом села і міста чи ні, чи має за собою хлібороб школу чи ні?.. Від цих бо факторів у значній мірі залежить продукційність його сільсько-господарської праці. Сучасний сільський господар мусить добре розумітися як в питаннях сільсько-господарської техніки, так і в питаннях економіки приватної та соціальної. Щойно за цих умов зможе він з максимальною корисністю упоратися з роллю власника свого сільсько-господарського варстату-підприємства, організатора праці в ньому, головного виконавця її і торгівця — реалізатора випродукованих ним дібр. А все це вимагає чималої вишколености і кваліфікованого знання. Культурність господарчого суб'єкта поруч з землею, капіталом і працею є четвертим фактором, що обумовлює продукцію і що його політична економія занедбає. Зате новітній аграризм з усією рішучістю цей фактор підкреслює і його значіння вповні оцінює.

Наведеними основними точками державної, народогосподарчої, правової, соціальної та культурної програми вичерпується зміст суспільно політичної системи новітнього аграризму. Об'єктивно беручи, треба констатувати, що він є досить цілосною і викінченою системою, поодинокі складники якої цілком логічно, з внутрішньої необхідности впливають один з другого. В своїйому комплексі новітній аграризм творить собою синтез вислідів поодиноких соціальних наук та селянського психологізму. Ця синтеза творить базу, на якій аграризм конструює свою суспільно-по

літичну програму, відповідно до основних сторін громадського життя. А ця остання, се-то суспільно-політична програма, в свою чергу творить основу для практики аграризма як точніше його політики, як акта свідомого втручання в людські відносини і скерування їх в бажаному для аграризма напрямкові.

* * *

Внаслідок такої конструкції аграризма, як цілого і замкненого в собі світорозуміння і системи обійдею тут одне з головніших питань села, приймає і українського села — питання земельне. Не дивлячись на те, що аграризм є селянською ідеологією, виходить так, що вачеб-то він не має своєї земельної програми. І справді це була б дурна річ — аграризм без аграрної програми, без аграрних проблем! Проте, так воно в дійсності є, особливо коли розуміти аграрну проблему і асамсред як проблему землі. Для повільного аграризму в такому вузькому розумінні аграрної проблеми, як проблеми, се-то чогось складного і до розв'язання важкого, й справді немає. Земельне питання є лише одним із підрядних і самозрозумілих питань, відповідь на яке сама собою випливає з народогосподарської і прагової програми аграризма. Це не тяжко бачити, пригадавши, що аграризм взагалі стоїть на принципі приватної функціональності власності з тенденцією до гласності трудової. Цей самий принцип він застосовує і до селянського землеволодіння. Земля мусить належати селянству право і фактично. Без землі і по-за землею немає селянства. І тому тут і інших проблем бути не може. Зрозуміло, що в такому випадкові, коли земля належить селянству, то аграризм стремить шляхом аграрної реформи передати її до рук селянських. До цієї функції землеволодіння селянських аграризм рішує ворожити. В цьому відношенні він зокрема різко розстається себе старшому за себе аграризму поміщицькому, що найкраще інших форм вабрав в практиці пруського юнкерства. Аграризм повільний, селянський є наслідком аграризма старшого, поміщицького.

Питання землі лігше по сторінці її посідання і обійня аграризм і має підстав преглядувати відатуювати ще й тому, що за сучасних історичних форм сільсько-господарської техніки земля, як фактор продукції і джерело істотного людського, втрачала у першорядну роллю, що мала раніше. Раніше сільське господарювання зводилося до звычайної окупації дарів природи при безадекватній затраті праці. Невеличкі ділянки, що обслуговували землю і проважили з нею, обходили до неї і рідкісні капітали. Посідання цих капіталів є в меншій мірі важливим для селянства питанням, як і земля. «Чорні ми переділами» генералів є розв'язується питання селянської експлуатації. Земля без капіталу, без середств до її зпрацювання і відривання і затрати сфуктування її і люди самі до собі чинять великої вартості. Однак і питанням капіталу є ідемпустея складність усього того, чим сбухотлюється селянська долубота. Посідання землі і капіталу ще не означає того, що селянство одержить якийсь йому і агрогороду за своєю грацією — ця і агрограда залежить від рідкісності сільського господарювання взагалі. От чому аграризм і переосереджується на тривалість питання землі і питання капіталу за рентабельності сільсько-господарського підприємства. Справедливо огляда селянської праці і значається власне цим чинити капітал, а не розмірами землі посідання. А ці чинити в селянстві значаються без середств цінності і сільсько-господарської продукції, що їх селянство відчуває, а ці амні і капіталу, що їх селянство вбуває, а в кожному разі розраховують це значить, що селянська доля залежить від загальної кон'юнктури — політичної і господарської, се-то від цілого суспільного розвитку. І а це аграризм якраз і скерує всю селянську енергію. Відбувши і забезпечивши селянству що і вперва в більшій умові для його експлуатації — це і буде оз-

начати розв'язання аграрної проблеми в цілому, в тому числі : земельного питання, і політичного, і культурного, і соціального і т. д. Через це гласне аграризм і не формулює своєї окремої аграрної програми. Він просто не потребує цього робити, бо він сам, цілою своєю природою, в першу чергу є нічим іншим, як аграрною програмою, що найбільш вичерпуюче та всебічно відповідає на всі болючі селянські питання.

Для більшої ясності варто провести тут аналогію по-між селянським аграризмом та робітничим соціалізмом. Представимо собі, яку б ви утріщли цінність уявляв з себе соціалізм, якщо б весь свій ентузіазм він заговорував лише шлудковими інтересами робітництва і всю свою енергію вичерпував турботами про заробітну плату, інститут соціального забезпечення та взагалі клопатами про бжучий добробут робітництва. Міг би він тішитися такою популярністю та чи могли б йому захоплюватися мільйони людських істот, що часто не мають нічого спільного з робітництвом, якщо б усе зло він вбачав в низьких прожиткових індексах робітництва, а не сягав би своєю думкою до первопричини робітничих злиднів, не стремив би усунути ці первопричини і не малював би перед людським зором прекрасні картини майбутнього за умов відсутності експлуатації людської праці і дійсного братерства поміж людьми? Правда подібно, що і. Соціалізм і є могутий власне своїм ідеалізмом, тим, що він пробігас шлях до його життя, побудованого на зовсім інших засадах, ніж сучасний устрій. Щойно в цій перебудові він вбачає дійсне порятуння в пролетарської класи, а з ними всього суспільства, шойно так можна було би, на його думку, повзійти і до кінця, розв'язати робітничі питання. Всю решту соціалізм вважає лише паціятивом, тимчасовим досягненням та перемогою в боротьбі за сьогоднішню будешню.

В такому ж самому масштабі, хоч і іншими шляхами, стремить розв'язати робітничий аграризм і селянську проблему та вичерпати аграрну програму. Ясно бо, що не лише в недостатку землі коряться селянські злидні і не лише культурна відсталість робить селянство бідлашним та часто штовхає його на голодну смерть, і не лише від добрих врожаїв чи лихорожаїв залежить селянський добробут. Причини тут значно глибші і головніші з них лежать по-за селянством. Спочивають вони в цілому суспільному режимі, в його аномальностях і дефективності. В наслідок цього і аграрна програма не може обмежуватися лише поодинокими заходами в напрямі зліпшення селянського життя, вона мусить сягати значно далі, ніж все те, що торкається селянства безпосередньо. Вона мусить бути цілосною і охоплювати все людське життя, його умови і напрями і шойно в такій системі можуть наїти своє повне усунення і селянські злидні, і селянська неволя. З цього виходить, що будування окремої аграрної програми в тому розумінні, як звичайно ми звикли думати, по східно-європейському зразку, для аграризма є зайвим, бо сам гін, повторюємо, всім своєю змістом і всією своєю колесурацією є і асаперед аграрною програмою, але аграрною програмою не для селян, як в інших політичних коценціях, а аграрною програмою самих селян, селянською аграрною програмою.

На закінчення кілька підсумків та оці очках уваг.

І. Як видно з наведеного вище, новітній аграризм приголосився до життя, як нова суспільно-політична система, як цілосний світогляд. Перше, що кидається у вічі, це його далекийдучий реалізм, який червоною смугою проходить через всю його систему від початку до кінця. Тут немає місця жадному мрійництву і фантазуванню. Покинутий до життя реальними об'єктивними обставинами і це життя він розуміє і намагається на нього впливати лише реально, себто на ґрунті сучасних суспільних відносин і засобах річевих спроможностей. Реалізм в ідеях, реалізм в чинах. Його не захоплюють по суті гарні ідеї: уяви колективізма, що мають в будучині опшасливити людність. Аграризм живе сучасністю,

змагаючись і по-за колективізмом здобути для селянства найсприятливіші умови для його екзистенції і розвитку. Не схиляє покірливо він голови і перед індивідуалізмом та його дитиною — капіталізмом. Буйний розквіт господарського життя, небувале ніколи нагромадження господарських дібр, шалений поступ техніки — все це не засліплює йому очей, щоби не бачити всіх соціальних дефектів капіталізму, старцювання і бідкування мільйонів людських істот та їх культурної примітивності. Не бідкаш ям та зітханням над нещастям трудящих і не соціальними революціями можна цьому запобігти, а тільки упертою працею по створенні умов для забезпечення кожного чесному працівникові справедливої частини національного доходу. Кожен людина, щоб жити і розвиватися, мусить насамперед цим доходом бути забезпечена, бо життя і культура коштують гроші.

II. Другою характерною рисою новітнього аграризму є його історизм у формі т. зв. еластичності. Аграризм не знає догматичності та ригорозальності. Він здібний, заховуючи свої основи, пристосуватися до всякої історичної обстановки в залежності від стану культурного, господарського та національного тої суспільної класи, в оборону якої він в першу чергу стає, себ-то класи селянської. Аграризм — це селянська політика і релігія. Він навіває того змісту, який йому надає само селянство. Однак, це не порушує цілості і природи самого аграризму, бо селянське світоприйняття і психологія в основному спільна у всіх народів і у всі часи. Тут діють закони природи, що під ними працює селянство та власть землі над людиною, які завжди і в кожній країні однакові і незмінні.

III. Аграризм і демократизм — синоніми. Новітній аграризм не бачить потреби шукати інших прицінів організації суспільства, ніж демократичний. Цей приціп впливає з самої природи селянства. Останнє майже всюди творить більшість населення, а там, де воно нею не є, можна завжди забезпечити цю більшість через спілкування з співзвучними соціальними верствами суспільства. Крім того, єдино демократизм дає найсприятливіше поле для вільного зговору класів поміж собою, а відтак і для їх органічної співпраці та кооперування, що в свою чергу є, по думці аграризму, єдино надійною запорукою соціального миру.

IV. В своїй системі аграризм виразно і послідовно трактує селянство, як окрему суспільну класу. Цим він говорить усе і насамперед те, що по своїй соціальній природі селянство — і пролетарій, ані буржуї. Цей овий соціальний тип — аграрій. Отже, немає підстав сілою втокмачувати селянство в різного роду соціалістичні схеми. Так само безпідставно і направляти проти селянства і ту зброю, яка призначається проти буржуазії. В наслідок цього для новітнього аграризму не існує питання, над яким чимало ламає голову — індивідуалістичне чи колективістичне селянство в своїй масі. Ані те, ані друге. Воно синтетичне, бо носить в собі початки і колективізму і індивідуалізму. Рівнож і поділ селянства на трудове та нетрудове з погляду новітнього аграризму є безпредметний. Селянство все трудове. Не трудового селянства реально не існує. Існують дідачі, сільсько-господарські капіталістичні підприємці, як нетрудова хліборобська верства, але ж це не селяне і не про них мова мовиться.

V. Згідно з аграризмом, суспільної охорони сміє домогатися кожний, чий висліді праці є zagrożенням. За найшоршого капіталістичного ладу висліді праці майже усіх трудящих є zagrożенні, в тому числі і селянства. Однак не можна всіх трудящих змішувати до купи, бо способи zagrożи і визиску чужої праці різні. Різними мусять бути і способи охорони цієї праці. Категорія зарібної платні робітництва, соціально відмінна від категорії доходу селянства, як дрібного підприємця *sui generis*. Отже, аграризм жадає для селянства свого кодексу принципів соціального самозахисту і боротьби за існування, своїх політичних, професійних та культурних організацій та своїх соціальних інститутів.

VI. Модерному містові нозітній аграризм протиставить модерне організоване село. Останнє не мусить бути байдужим до внутрішніх процесів міста. Село так само зацікавлене в місті, як і місто в селі. Воно не може нейтрально дивитися на ту міжкласову боротьбу, що відбувається в місті, і мусить активно засягати до неї, керуючись вищими інтересами — інтересами цього суспільства. Досі село відроджувало місто біологічно, аграризм кличе селянство відвідувати місто шей ідеологічно. Зі зруйнованим ям старих осов, і а яких психологічно трималася раішня суспільна організація — релігії та побожні ости, авторитета та моралі — сучасний світ і біи втратив рівновагу і захитався, колихаючись від одної крайні ости до другої і часами навіть загрожуючи цілковитим падінням, щоб в руї ах своїх поховати всі здобутки людського духа. Завданням селянства, під цю гору, на думку аграризму, є — відновити цю рівновагу та збалансувати екстремі ости сучасної суспільства. До модерної міста має селянство прийти втрачені цим містом первісні людські блага — природу і мир. Здоровий бо дух не лише в здоровому тілі, але і в здоровій обстановці.

VII. І нарешті ще одну характеристичну рису аграризма варто сугубо підкреслити, а саме: його обережне ставлення до всякого роду нововведень та раптових змін в суспільному житті. Два роди причин змушують аграризм в такий спосіб застосовуватися до і овотворів людської думки. Причини ці по перше — психологічного порядку, а по друге — порядку матеріального.

На думку аграризма, і є постулом вишукувати чи вигадувати всякого роду нові ідеї і одразу ж і амагатися зреалізувати їх в закон одагстві чи державній політиці, і е оглядаючися на психологію середовища. Нові ідеї мусять і асамперед добре визріти в умах і душі і арода. І як тільки визріють, то і агай, о ж мають бути переведені в життя, бо коли одразу цього і е зробити, то це означало б реакцій, і сть. Але зате, коли раіш і х здійснювати, ніж воли дозріють, то це був би радикалізм, який захоує в собі велику смертельну і абезпеку для всякого поступу, а власне чим, — що радикалізм не прямо, цілком рефлексиво мобілізує проти поступу і апровокує до підпору всі психологічно неготові чини ики суспільства, часто дуже сильні і завзяті своїм фанатизмом та звичками.

І далі. Всякого роду соціальної реформи, культурні установи та заклади, річного роду далекоюсягні плани по реорганізації суспільного режиму, які б хороші по своїй ідеї воли і е були б, як би не вабили до себе глибокою своєю думкою та красою конструкції, не можуть бути здійснені тому, що за одо дорого коштують. Обмежені сть матеріальних спроможностей проти людської волі зхолоджує всякий і адеалізм та романтизм і з залізною логікою змушує числитися з собою. Часто треба відмовлятися від цілої низки прекрасних реформ лише тому, що ці реформи матеріально і е під силу господарству держави, хоч і мають за собою усі переваги. Отже виходить, що має кожна замощність і аселення, його матеріальний добробут є передумовою всякого поступу і а базою для культури та цивілізації і іхнього розвою.

Народогосподарська наука вчить, що чим більші є національні багатства того чи иишого і ароду, тим більший є його і аціон альний дохід, а чим більший є і аціон альний дохід, тим більшою є заробітня платня робітництва та прибутки селянства, тим, значить, в ліпших матеріальних умовах можуть жити обидві ці осові класи всякого суспільства, а це в свою чергу означає, що культура і а цивілізація стають доступнішими для працюючої людини. Отже в першу чергу, треба і аправляти зусилля і а і агромадження і аціон альних багатств, відповідно і а обгосподарення та справедливо розподілення вислідів і аціон альної господарки по-між членами і ації. Без цієї передумови гріш ці а усякого рода прекрасним і адеям та хорощим гаслам.

Отак міркує і а природний здоровий селянський розум, що і аходить свій теоретичний вислів в і аовільному аграризмові. Може тут замало мудрости для тих, що звикли оперувати високими і адеалістичними категоріями та вселюдськими масштабами. Про те той факт, що в 15 країнах світу селянство

вже втворило свої класові організації в дусі ідей та прицінів повільного аграризму є безперечним доказом його вартості та ужитковості. Цей же факт тайть в собі повчаючі елементи і для тих з нас українців, яким болить селянська справа та які бачать в селянстві гайшовішу основу українського національного організма та української національної державности. Мимоволі виникає питання, чи не пора б уже перестати баламутити селянську голову всякого роду революційними концепціями, зникати селянство до жертвеності во ім'я абстрактних ідеалів, обіцувати йому всілякі блага та раювання у своїй державі, а в той же самий час реально бути далеким від потреб селянства і часто без злої волі спекулювати на його темі. Не маю і а думці уразити цим якийсь з політичних і напрямів. Вихожу з факта заведбанія нами селянської справи і відсутности класової репрезентації нашого селянства. Сучасний стан політичних угруповань української суспільности достатньо в цьому меє пересвідчує.

Але не хочу цим сказати й того, що повільний аграризм є для нашого селянства найбільш сприятливою політично-суспільною формою. Ця справа потребувала б спеціального дослідження і розбору. Однак те природність, простота і ширість, з якими теоретичний аграризм підходить до селянства, заслуговують на те, щоби на них зупинила свою увагу та частини а нашого суспільства, яка класово або ідейно чується селянською*).

Др. Г. Сіманц.

Ю. Ф. Ліндеман.

(Некрол).

28 листопаду б. р. по недовгій, але гнітючій хворобі (туберкульоз горла) помер у загальній лікарні м. Праги студент VII семестра хіміко-технологічного відділу інженерного факультету Української Господарської Академії Юрій Феодорович Ліндеман.

Небіжчик народився 2 травня (н. с.) 1902 року в Одесі. До 1919 р. учився в 2-ій Одеській реальній школі, з VI-ої класи якої музів, одначе, під натиском обставин — виступити, від'їхавши лісіа цього до м. Бару на Поділля, де мешкали його родичі. З приходом до Бару українського війська небіжчик вступив до Окремої Техничної сотні Запорізької дивізії. В листопаді 1920 року по інгеруванню української армії в Польщі опинився у таборі Пікулиць, звідкля пізніше перейшов до табору Вадовиш. Дня 18 червня 1922 р. перебрався через польсько-чеський кордон з метою продовжувати свою освіту в Чехії. Вступив на середню господарську школу

* Література:

- Eugen von Philipovich. Vyvoj hospodarsko-politickych idei v XIX stol. prel. R. Augenthaler. Praha 1911.
G. Frankfurter. Agrarismus (Narodni hospodarstvi se stanoviska venkovskeho lidu, Praha 1923) vyd. A. Neubert.
» » Nove smery zemedelske politiky. Vestnik Ceskoslovenske Akademie zemedelske. 1926. st. 2.
M. Hodza. Bolsevismus, socialismus a agrarni demokracie. ibid. 649.
V. Novak. Agrarism a moderni nauka narodohospodarska. ibid. 469.
E. Franke. System politickeho agrarismu. Agrarni Revue. 1914 c. 2 -3. st. 49.
A. Svehla. Tri uvahy o agrarismu. Praha. 1925.
P. Sorokin. Ideologie agrarienne. Bureau international agricole. Bulletin 1924. kn. I.
G. Fleurant-Agricola. Les demokraties rurales. ibid. 1925. kn. VIII — IX та інші.

в Гощицях, перейшовши пізніше до такої ж школи у Подєбрадах. Закінчивши її в літі 1926 р., в—осени того ж року вступив до Української Господарської Академії. Тут своєю високою інтелігентністю, взірцевою дисциплінованістю й привітливо-щирою вдачею придбав мнцну любов товаришів та прихильність й глибоку симпатію професури. Хвороба до небіжчика підкралася непомітно, почавшися на весні цього року процесом у легенях, який з осені поширився й на горло. Мнше ніж за три місяці боротьбу організму з хворобою вирішила смерть.

2 грудня в Празі на Ольшанському кладовищі група осіб, складена з офіційних представників Академії, товаришів та близьких приятелів покійного провожала його в далеку дорогу. Виголошено було коротенькі промови. Згадувалося в них про чисту постать небіжчика, де якої не пристав бруд нашого жорстокого життя, про те, що одійшов у могилу незаплямований юнак, який умів бути ширим товаришем, чесним громадянином, неохитним патріотом.

Свіжа могила вірного сина своєї батьківщини, що не зрадив за життя святому ідеалові вільної України, зайвий раз нагадує нам про наш завдання, інші обов'язки. Сповнити їх це — найліпше вшанувати пам'ять наших незабутніх товаришів.

Б. Л.

3 міжнароднього життя.

Австрійські справи.

На протязі майже цілого минулого швірччя Австрійська республіка переживала тяжку внутрішню політичну кризу, що не раз ставила цю маленьку державу на край загибелі, бо загрожувала справжньою братовбивною громадською війною. Криза та увесь час притягала до себе загострену увагу європейських політичних кол і були для того різні причини. По-перше — зовнішні, міжнароднього порядку, по-друге — чисто теоретичні, базовані на взаємовідносинах тих верств австрійського населення, що вступили між собою до ясравно виявленої класової боротьби, визнаючи марксистського терміну.

Само собою, сучасна Австрія не грас якоїсь самостійної ролі в шлющні міжнародньої політики. Немає вона до того ані внутрішньої волі, ні зовнішніх даних. Шматочок колись великої Австрійської імперії, шостимілійонова республіка, оточена сильнішими за неї сусідами, з малою відповідно територією, без вихода до моря, немає в собі сил не тільки для якої-будь експанзії, але й навіть для нормального самостійного існування, бо увесь час змагалася і змагається за присдання до великої однопонаціональної з нею республіки Німецької. Але Австрія лежить, так мовити, на міжнародньому перехресті. З Німеччини через неї простяглася історична німецька дорога до Адриатики та на Балкани і далі. З Італії через Відень начеб-то утворюється новий політичний шлях до Угорщини, а за нею, з одного боку, до Польщі, з другого — до Румунії і далі — немов до України. До Австрії звернено сторожкі очі з Праги та Білгороду, а з ними й з Парижу; має свою пайку інтересу до неї і Англія. Новий розподіл земель, кордонів та економічних інтересів у середній Європі ще не став твердою політичною традицією, — бо як не вимерло ще навіть і те покоління, яке сиділо в окопах за великої війни. І Австрія подібна до сірника, яким можна при нагоді свідомо чи несвідомо запалити горючий матеріал, нагромаджений навколо неї і недостатнє забезпечений.

Це — одна причина європейського інтересу до австрійської кризи. Друга, як вказано вище, має характер в значній мірі теоретичний. Те,

що зараз переходить в Австрії, являється боротьбою столиці з провінцією інакше — міста з селом, або ще інакше — робітництва з селянством. Випадок — дуже типовий, як сказали б лікарі — клінічний.

Елементи тої боротьби, — властиво, боротьби столиці з провінцією — можна виразно спостерігати вже за старих часів існування колишньої дунайської імперії. Відень уже тоді давав загальний провід, мав упорив-лейоваче становище, накладаючи свою волю провінціям. Але тоді боротьбу було забарвлено різними сторонніми моментами. По-перше, — соціальними, бо на чолі самого Відня стояли представники старої феодальної касты великих землевласників, що спіралися на династію та монархичні установи посилюючи їх і черпаючи одночасно в них свою силу. По-друге, національними, а почасти й визвольно-державними, бо боролися проти Відня много-національні провінції, а серед них і такі, що пам'ятали ще про своє попереднє самостійне державне існування.

Після війни всі оті сторонні моменти відпали. Династія зникла, на-чеб-то її ніколи й не було; феодальна каста зайшла на нівець, а національ-провінції входять зараз до складу других держав, нових чи таких, що існували й раніше, а тепер лише збільшилися. Зостався лише самий німецький-Відень, а біля нього трохи чисті німецьких провінцій. Столиця має в собі два мільйони, провінції — чотири; в столиці вся сила і всі впливи належать соціал-демократам, себ-то представникам робітництва; у провінціях перед ведуть ріжного роду буржуазні партії, що спіраються головним чином на селянському хліборобському населенню.

За перших часів після війни, в наслідок якої завалилася австрійська монархія, єдиною твердою організованою силою була місцева соціал-демократична партія, — тому на неї припав і обов'язок поставити новий державний республіканський будинок. Той самий обов'язок припав і на долю німецької соціал-демократії, і вона поставила будову німецької республіки в точному парламентарно-демократичному стилі, зберігаючи одночасно й історичні німецькі традиції, бо увесь час роботи своєї відчувала й приймала до уваги значіння й силу сумезних з нею буржуазних впливів. Вона виконала своє історичне завдання, не переходячи меж мінімуму своєї програми, зостаючися таким чином в берегах старої традиції II інтернаціоналу. Австрійська соціал-демократія по-за ті береги вийшла. Не маючи відваги пристати впрод до заснованого більшовиками III інтернаціоналу, — бо перешкоджали їй в тому, між иншим, і сторонні впливи — на той раз антантські, — вона утворила свій інтернаціонал, що дістав на-лів іроничну назву — двох-з-половинного, до якого, до речі сказати, приставали й деякі наші соціалісти — типа Миколи Шаповала. Згідно такої двох-з-половинної позиції поставлено було й державну конституцію австрійської республіки.

В загальних рисах вона була такою. Цілу територію поділено, на швейцарський зразок, на кілька кантонів, що були абсолютно самостійні що-до своїх внутрішніх справ, одним з таких кантонів-земель став і Відень. На чолі держави стояв президент конфедерації — постать чисто декоративна без якого будь впливу й значіння, абсолютно залежна від парламенту і ним призначена. Виконавча федеральна влада так само не мала сили й впливів, бо всі справи, за винятком чисто поточних і формальних, вів парламент, що теоретично мав би функціонувати без якої-будь найменшої перерви. Того, що мусіло б бути в кожній конфедерації — якоїсь вищої палати, складеної з однакового числа представників усіх кантонів, незалежно від їх населення, в Австрії нема.

З погляду певної теорії — проти такої структури державної будови-може й трудно знайти багато аргументів, але практично, в маленькій Австрії, це зводилося до панування Відня над цілою державою. А тому, що у Відні абсолютна більшість належала соціал-демократам, а в кантонах — сільській буржуазії, — панування столиці над провінціями переходило в панування робітництва над селянством, — беручи, звичайно, ці розуміння в широкому їх сенсі.

Поки, як то було на початках, більшість у парламенті належала соціал-демократам, незадоволеними були люди буржуазного світогляду, але впли-

ви їх були по-за Віднем, були розкидані, не сконцентровані. І соціалісти, що мали в своїх руках велику столицю, осередок сил цілої країни, що утворили свої спеціальні озброєні частини на кшталт червоної большевицької гвардії, могли до певної міри ігнорувати те незадоволення. Але коли згодом парламентська більшість перейшла до рук буржуазних партій, коли й ці партії в провінціях утворили свою озброєну силу, — так мовити, свою білу гвардію, яка кількісно скоро стала більшою за соціалістичну, тоді незадоволеними стали обидві сторони. Незадоволення те, з боку робітництва, своєю верхньою точкою мало напів-большевицьке віденське повстання 1927 року, суворо подавлено федеральною поліцією, про що свого часу було викладено на цьому місці. Буржуазні партії встали, в свою чергу, на революційний шлях, бо, об'єднавши свої сили, загрожували державним переворотом і походом на Відень, на зразок фашистського походу на Рим.

Легального виходу із становища начеб-то не було. Для зміни конституції треба мати в парламенті дві третини голосів; цієї кваліфікованої більшості без соціалістів скласти не можна, а соціалісти і слухати не хотіли про якісь змінні. Так само нічого не можна було зробити за конодавством та політичною практикою Відня, де встановлено було на пів-совітські традиції, які тяжкою колодою лежали на шляху економічного і соціального розвитку як самої столиці, так і цілої республіки. Не можна було, бо конституція не давала федеральній владі ні федеральному парламентові жадного права втручатися до внутрішніх справ того чи нішого самостійного кантону. Над країною встало привіддя громадської війни.

А втім, на щастя самої Австрії та її сусідів, начеб-то обходиться без тої великої небезпеки, бо обидва ворожі австрійські табори заспокоїлися принаймні на час, на певному компромісі. По-перше, знайдено було людину, яку поставлено на чолі федеральної влади за згодою обох сторін. Цікаво, що такою людиною став д-р Шобер, високий поліційний урядовець ще за старих австрійських часів, — той самий, що в 1927 році сильною рукою здавив віденське робітничє повстання. Буржуазні партії вірять йому, бо він уже засвідчився на ділі; соціалісти, — бо він за ціле своє життя за монархії і за республіки — виявився, як людина цілком безстороння і, так мовити — аполітична.

Канцлер Шобер звів цілу справу до компромісного рішення. Відень zostав окремих кантоном, але федеральній владі надано права певного контролю та догляду за його економічною, просвітньою та політичною практикою. Далі, що дуже важливе, — змінено становище й права федерального президента. Згідно новому закону його буде обирати не парламент, а ціла республіка окремим всенароднім голосуванням, як то має місце в Німеччині та в Сполучених Штатах Америки. Крім того, президентові надано право призначати міністрів, скликати й розпускати парламент і нарешті, — в певних випадках і при певних умовах — видавати урядові накази, які матимуть силу законів до того часу, поки не скликано парламент для їх ствердження чи одкинення. Так само надано певні права й федеральній владі, яких їй до того бракувало.

Зміну конституції в парламенті прийнято односторонньо. Це не означає однак, що сторони, які боролися між собою, боротьбу ту припинили. Результати, досягнені Шобером, мають характер перемирних умов, — так до цього ставляться й ворожі сторони. Віденські соціалісти, що безперечно понесли в тому першій значну поразку, готуються для дальшої боротьби, аби оборонити хоч почасти своє попереднє упривілейоване становище. Буржуазні ж партії, відчуваючи свою перемогу, не задовольняються нею, а дбають про заховання старих і придбання нових сил і позицій. — Не слід думати, — читасмо з цього приводу у маніфесті до головної сільської озброєної сили — Heimwehr-a, що досягнені результати являються доконанням нашого ідеалу: вони -- лише перший крок в напрямі нашого руху до остаточної мети».

Без всякого сімнуву, за цим першим кроком послідуєть кроки дальші, але, як здається, всі вони в майбутньому підуть тим самим шляхом, який вказаний компромісом Шобера. Дорогу для виправлення після-воєнних

крайностей знайдено і можна сподіватися, що Австрійська республіка без бурі громадської війни, мирними засобами перетвориться в справжню модерну демократичну державу, в якій сільські інтереси знайдуть своє легальне забезпечення.

Observer.

Червоний терор на Україні.

Протестаційне віче в Парижі проти червоного терору.

15 грудня с. р. в Парижі відбулося протестаційне віче української колової проти масових арештів на совітській Україні. У скликанню його взяли участь Громада на Ля Тур Мобур, Об'єднана Громада, Студентська Громада, Відділ Укр. Націоналістів, Артистичне Т-во. Збори вийшли численні. Після реферата п. Стуфуранчина про події на Україні, виголошено було кілька гарячих промов, а після них прийнято однодушно резолюцію протесту. Після однієї з промов збори стоючи проспівали «Ще не вмерла Україна». Закінчилися збори співом «Не пора».

Спілка Українських Інженерів у Франції. 8 грудня о 4 годині в помешканню Спілки відбулося чергове зібрання членів Спілки, що перебувають в Парижі. Розпочалося зібрання коротким повідомленням Управи Спілки про останні арешти більшовиками українців на сов. Україні, після чого одногосло було винесено рішучий протест проти нових совітських спроб удушення українського руху та української національної культури.

* * *

— 8 грудня винесли протест проти червоного терору та осудження зрадницької роботи московських прислужників на західних українських землях, а разом з тим заклик до всього громадянства безпощадно боротися з «радянським» та «москвофільством» усіх відтінків студенти Академії Ветеринарної Медицини у Львові («Діло». ч. 275 з 12 грудня с. р.).

— 30 листопада винесли протест відпоручники культурно-освітніх українських товариств Скільської Верховини, що зібралися на освітній конференції в Сколім («Діло». ч. 272 з 8 грудня).

— Аналогічну резолюцію винесло на своїх надзвичайних сходах 1-го грудня українське студентство у Вільні («Діло». ч. 273 з 10 грудня).

З преси.

Про арешти на Україні пише «Народня Воля» ч. 133 з 26. XI.

«Київський гурт учених і письменників, що об'єднується біля Академії Наук, був чисто культурною громадою. Це те були не революціонери, ні політичні загонщики, ні взагалі політичні діячі, а культурні робітники, заняті одною службою науці і знанню. Але в очах совітської влади на них було все клеймо одного непростимого злочинця. Ці люде задержали були в своїх кабінетах певну

незалежність думки, чужість до того світу ласки й терору, що був довкола них. Тоді, як решта інтелігенції площилась і корчилась перед владою, щоб доступити нових посад, вони не піддавались. Довгі роки несли на своїх плечах київську академію, коли служити їй рівнялось тому самому, що пухнути з голоду і холоду. Не відцурались од служби українській культурі до винищюого дня.

«Серед загального розгрому всього організованого життя на Україні, цей київський культурний осередок став яким промінем серед глухої совітської ночі. Така роль культурної роботи при кожній диктатурі. Недаром в час найлютішого царського утиску наше відродження почалось було від — друкованого слова... Закована національна думка шукає собі пристановища скрізь і найневинніша професорська лекція може робити для неї ту саму службу, що й небезпечна революційна конспірація.

«Це зрозуміла совітська влада і тільки тим можна пояснити їх замах, який вона так довго важила і ще довше заганювала. Совітський процес, що зачеться незабаром, має бути ударом проти останків вільної української думки, яку допали совітські чекісти по професорських лабораторіях».

* * *

Підчас наради «Народнього Комітету» у Львові голова УНДО д-р Дмитро Левицький в своїй промові на прикінці

«спинився на таких моментах нашого життя, як радіофільство найповнішого типу, зокрема на завданнях журналу «Нові Шляхи», що відіграють цілком негативну й розкладову роль на нашому літературному фронті. Партія мусить поборювати цей журнал, як людей, що згуртовані біля нього. У зв'язку з цим порушив і справи останніх демонстрацій української національної молоді проти червоного терору на Радявській Україні і проти радянського фільства. Молодь, очевидно, зареагувала на більшовицький терор над українськими національними діячами своїм молодечим темпераментом, але при тій нагоді слід з усією рішучістю відперти комуністичні заміти — немовто українські національні кола й українська молодь осуджують червоної терор під польським впливом».

* * *

Пленум ЦК ВКПб міркував про сільське господарство на Україні та про працю партії в українському селі. З докладом виступив Косіор. З резолюції, яку ухвалила царствующа партія, довідуємося, що в комнезамі на Україні

«організовано тільки біля половини усієї бідноти»; що в тому ж комнезамі на Україні багато єсть таких, хто «дезорганізує роботу комнезама і підриває його авторитет в очах незаможної маси»; що єсть «низка поважних фактів, які вказують на засмічення низових сільських партійних і комсомольських організацій чужими елементами, які втратили класове почуття і еднаються з куркульською», що нарешті «дуже квола парторганізація в совхозах і колхозах».

Загальний висновок резолюції для партії не сприятливий:

«Селянська організація України являється безумовно кволою: на 25 мільйонів селянського населення — 3.000 гуртків і в них біля 25.000 комуністів, що працюють безпосереднє в сільському господарстві» («Изв». ч. 279 з 29 XI).

З задоволенням наводимо це признание окупантів: на 25 мільйонів селянської людности тільки 25 тисяч комуністів.

З давніх давен вкорінилася в московських колах звичка брати на глум усе, що не схоже на їхнє, з презирливою зневагою і кпинами ставитися до всього українського, як до чогось без порівняння нижчого, грубого, вульгарного, мужицького. Звідси ота недотепна легенда, що відоме речення Гамлетовське ніби-то перекладене у Старицького: «бути чи не бути? ось в чім заковика!» Ці люде, в своїй зарозумілості і зашкарублості певні, що всі свята говорили тільки по московськи, глузували навіть з молитви. Вони бо твердили, що слов'янські слова: «Богородице, Діво, радуйся», — по-українському будуть «Смійся, Дівко Марійко». Одновлення нашої державности та привернення прав урядових стародавній мові нашій викликало у них новий пароксизм безсилої люті. Доволі пригадати безглузде кепкування з нашої команди, оті вигадки «залізяки на пузяки, гоп!», що здавалися верхом, дотепности «культурним» москалям, які знайшли на Україні захист од червоного терору. Або отой класичний зразок московської обмежености й самопевнености, оте «самопер попер до мордописні».

Те все, після пішного розквіту нашої культури, по роках нашої боротьби й державности здається таким недолугим, таким дрібним, таким давно забутим і далеким. Тому аж дивно сьогодні ще зустріти запізнені прояви цього plusquamperfectum-a, що його давно поховало життя. А в тім, «кращі» традиції московські тримаються міцно. Ось якій шедевр знаходимо ми в «Возрождені» (ч. 1651 за 9. XII).

«На українських марках випуску 1917-18-19 років надруковано звичайно т. зв. «тризуб» (трезубець). Як запевняють (?) українознавці (?), він — запорозького походження і увявля собою перекинутий до гори дном російський престол. «Коли престол — знак пригнічення поневоленних народів, — пише один сучасний історіограф (?) України, — то знак визволення, це — тризуб, тоб-то престол перекинутий». Справді ж, та емблема «української незалежности» являється коли не найдавнішим символом російської державности, то геральдичним знаком перших Рюриковичів. Українізовано його тільки за останнього часу так, як багато й інших пам'ятників «русской» історії й культури. Через успіхи української філателії недоладна легенда про «запорозький тризуб» і «перекинутий престол» стала власністю не тільки російських широких мас, але й чужинців».

По тих несотворених нісенітницях високоавторитетний автор докладно виясняє, що мовляв тризуб це «родовий знак Рюриковичів». Аж дві шпальти тратить вчений публіцист, намагаючися відчинити дварі, що вже давно застаються відчиненими. Що правда, і тут він залишається вірним старій традиції російської інтелігенції, що не мало потратиле снаги та й досі тратить на доказ того, що «Волга течеть вь Каспійское море», а «лошади ѣдят овесь».

Шкода, звичайно, і вияснити історіографові з «Возрожденія», що Центральна Рада, на пропозицію відомого нашого історика і знавця Київського періоду нашого минулого, в лютому 1918 року прийняла закон про державний герб України цілком свідомо. Що тією ухвалою вона приймаючи родовий знак Рюриковичів і емблему давньої Київ-

ської держави за герб УНР, тільки ще раз підкреслювала непереривність наших державних традицій, непорушний зв'язок відновленої української держави з славною державою Володимира Святого і його нащадків. Той непорушний зв'язок, ту нашу історичну традицію на світанку нашої одновленої державності підкреслили ще раз так, як то робилося не раз у минулому, хоч би за часів нашого ренесансу кінця XVI та початку XVIII віків. Шкода звичайно тратити час на те, щоб доводити історикам з «Возрожденія», що нам, українцям, не було чого українізувати тризуба, бо він здавня наш, бо то-ж ми прямі нащадки і спадкоємці тих людей, що творили колись давню Київську державу.

Жаль тільки, що історіограф з «Возрожденія» (а носить він українське прізвище — Абданк-Косовський) не наводить імени свого достойного колеги, того ніби «історіографа» України. Кажемо жаль, бо коли такий справді дурень і невіглас, що може твердити подібні речі, на світі існує, то слід подати до загального відома його ім'я, щоб він міг поділіти звслужені лаври з автором «реабілітації».

І «реабілітація» одного знаку повертається в простісеньку компрометацію «Возрожденія» та його «історіографа».

* *
*

Звістка про те, що до Сенату Сполучених Штатів Північної Америки внесено український біль, з'явилася і у російській пресі. «Посл. Новости» (ч. 3185 з 11.XII) подають таку звістку з Вашингтону.

«До Американського Сенату внесено резолюцію про визнання... України»
За таким заголовком іде:

«Вашингтон, 10 грудня. Група сенаторів, на чолі з Копеляндом, внесла до Сенату резолюцію з пропозицією визнати... Україну. Резолюція має, звісно, чисто демонстративний характер».

Навмисно наводимо повідомлення московської газети текстуально, не минаючи «ані титли, ніже тієї коми», бо надто вже характерні оці здивовано-іроничні крапки, що крі з них проглядає погано прихована злість.

«Посл. Нов.» потішають себе тим, що ту демонстрацію скеровано проти совітів.

Звісно, сьогодні значіння американського внесення передусім демонстративне. Та глибоко помиляються «Посл. Новости», що цю демонстрацію скеровано лише проти совітської Москви: біль про признание легального уряду самостійної України в американському Сенаті — це демонстрація проти всякої «єдиної-неділимої» Росії, — червоної, білої чи чорної — однаково.

* *
*

Мрійні й експансивні статті й промови А. Ф. Керейського, вже перейнятого духом дон-кихотського трагізму, перед лицем реальности й недвозначно сумної для Росії дійсности, починають набірати характеру цілковитого розпачу й розчаровання.

Останнє число «Дней» (ч. 66 з 8 грудня с. р.) наводить такі слова цього невдалого «диктатора»; відсно «еволюції» чи «революції» в Росії:

«Але треба мати на увазі, що крім «еволюції» й «революції», можливий в Росії і третій вихід: розпад і розклад Росії, як наслідок сепаратистичних рухів і розмаху пристрастей і у «русских» і у «нерусских». (рострія наш). І от, стоючи перед перспективою можливого розкладу Росії, ми і вітали всі ті кроки большевиків, які штовхали країну до нормального ладу...»

себ-то до затримання status quo, інакше кажучи — «єдиної неділимої», хоч би й большевицької. Зворушливе єднання, нема йчого й сказати.

«Я думаю, що еволюція неможлива, продовжує декламувати А. Ф. Керенський, — буде або упадок большевизму або... Оце «або» мене й трівожить...»

Себ-то — це «або», що означає «розпад Росії» вже й перед Керенським стає так, як колись стали перед Валтасаром слова — «мане, текел, фарес». Краше пізно, ніж ніколи.

* * *

Американська газета «Свобода» особливо відома тим, що має сім п'ятниць на тиждень і тим, що ліва рука редактора її не знає, що учора писала права. Ще недавно у всіх своїх виданнях рекламувала вона большевицький фільм з української революції під назвою «Арсенал» (видання українського ВУФКУ). Але побачивши той самий «український» фільм, написала в ч. 267 рекламу навпаки:

«тут брехня на брехні їде і брехнею погоняс...»

Читачі «Свободи», що ще не заразилися «логікою» редакції, цілком в праві запитати її, — а нащо ж рекламували попереду, ніж бачили очі? Але редакцію «Свободи» цим не засмутиш. Хіба це первина!

* * *

В ч. 1647 «Возрожденія» п. П. Рисс, оповідаючи росіянам про Григорія Сковороду, виписує таке:

«Про одного з найцікавіших «русских» людей Григорія Сковороду надзвичайно мало згають у нас. Ювілейне видання творів Сковороди під редакцією Д. Багалія, три чотири біографічні нариси і десяток статей розкидалих по різних журналах, о, і все, що маєтсья в літературі про думку і творічть оригінального російського філософа».

Так старим московським звичаєм, як і все наше культурне надбання, присвоює собі російський публіцист одним заходом і Г. Сковороду.

Та поплутав Бог п. Рисса. Говорючи на початку про «оригінального російського філософа», він далі пише:

«Величезні знання, які він мав в поезії, історії, філософії й теології» являлися ніби додатком до того внутрішнього світу, яким жив український філософ».

Не можна ж так без пуття плутати: один раз Сковорода є «оригінальним російським філософом», а другий раз — він атестується як «український філософ».

Слід росіянам, і вченим і не вченим, нарешті вирішити основне питання, що є їхнє, а що чуже.

* * *

В цікавих вражіннях з американського життя: «Українські переселенці в новому світі», що їх містить п. Л. Ясінчук в «Ділі», спиняється він над тим, якою мовою говорять діти наших емігрантів.

«Питаю малу Дженні:

-- Де ти була?

— Ходила на «аут» (на двір).

-- Що там робила?

— Плеювати (гратися)

«Та це ще гарний зразок мови» («Діло». ч. 268 з 3. XII).

Тієї самої загрози винародовлення, що нависає над нашими колоністами в Канаді, особливо над їх дітьми та молоддю, торкається і «Український Голос» (Вінніпег, ч. 46 з 13. XI). Ось кілька зразків з поточної розмови наших канадійських земляків:

«Бери, мой, гамер і стипликів кілька та пофіксуй фенс...

— Іди в стобелью, зарписуй коні, але уважай, шобись не счинчував колори та спеней від лайнів не поперекручуй».

— Загайгүй злюзовану бошцу».

Дальша доля нашої еміграції, питання про те, чи не буде втрачено її без усякої користі для рідного краю, стоїть все гостріше. Брак інтелігентних сил по той бік океану дається тут особливо в знаки. Наші інтелігенти в Канаді і в Америці, замість витратити час на безкінечні сварки та суперечки, найкраще б зробили, коли б всі свої сили віддали культурній роботі серед земляків.

З широкого світу.

-- В Іспанії помічається хриловання військових союзів (хуптес). З метою вияснення становища військова влада улаштувала 7.XII, в день свята інфантерії, великий балет і парад з військовими представниками.

-- З огляду на деякі обмеження що-до іспитів, студенти грецьких вищих шкіл оповістили страйк.

- Розпочалася сесія італійського корпоративного парламенту.
- Раптово виїхав з Варшави совітський посол у Польщі Богомолів.
- Між Францією й Румунією ведуться переговори в справі зложення конвенції на ввіз до Франції румунських робітників.
- Американський авіатор Бірд, що свого часу перелетів через Північний бігун, а потім Атлантичний океан і що вже два роки знаходиться на чолі експедиції коло південного бігуна, цими днями перелетів і цей останній на своєму апараті. Під час лету Бірд зробив 2574 кілометрів, зустрічаючи страшні перешкоди.
- Німецький Рейхстаг відкинув законопроект націоналістів проти плану Юнга.
- Німеччина і Швеція підписали новий комерційний договір.
- Президент Пуанкаре має зробити візиту до Аргентини.
- Прибули до Англії данські король і королева.
- В Америці наступили великі холоди. В Мідль-Уест зареєстровано 20 смертей хворих.
- Большевицький комісаріят освіти склав комісію для обміркування можливості переходу на латинку.
- Нащадків Мартина Лютера в Німеччині нараховано 646. Серед них відомий оптик Цейс; був канц. Лютер походить від брата Мартина Лютера.
- Французький, англійський і американський уряди подали болшевицям і китайцям і оти з закликом уважали на пакт Келлога, який прийнятий тими й другими. На ці і оти болшевики відповіли нотою, текст якої не чуваєм скадалем в історії дипломатичних зносин.
- Президент Ліванської республіки офіційно запросив був президента Франц. республіки Пуанкаре перебути час відужання на Лівані.
- Французька преса опублікувала заповіт Клемансо щодо його похорону; заповіт цей у всіх відомостях є оригінальним: він наказує ховати без урочистостей, труну поставити і агостячки, покласти до неї палицю й киячку, яку подарувала покійному ще його мати, китицю сухих квітів, які Клемансо отримав від салдата ще на фронті і т. и.
- Відкрито другу сесію 71 конгресу Сполучених держав Північної Америки відчитаням листа Президента Гувера. Лист цей складається з 12.000 слів і уявляє з себе детальний перегляд усіх справ великої заокеанської республіки.
- Бельгійська міністерська криза закінчилася сформуванням кабінету з міністрів попереднього міністерства на чолі з Жаспаром.
- До американського конгресу внесено проєкт закону про затвердження договору Мело-Беранже, що регулює американсько-французькі борги.
- Рада Ліги Націй збереться в Женеві 13 січня 1930 р.
- Міжнародна конференція для вироблення загальної конвенції щодо положення чужинців, не досягши згоди, припинила свої завдання; є надія, що вона знов збереться в кінці 1930 року.
- Італійська королівська родина зробила візиту Папі Римському.
- В Італії закінчено т. зв. Апенінський тунель, збудований для прямого руху між Флоренцією і Болон'єю. Тунель має завдовжки 18 кілом. 150 метрів, широчинь — дві колії.
- В Ризі арештовано центр. комітет латвійської комуністичної партії, а також секретарь комерц. большевицької делегації Лейтман.
- Американський парламент прийняв пропозицію уряду про зменшення на 160 міль. дол. податків.
- Остання буря в західній Європі наробила багато шкоди й жертв, особливо на побережжю Англії й Франції.
- Папський нунцій у Берліні Пачелі кидає свій пост. Він має бути висвяченим в кардинали.
- Американський президент Гувер відбудує нараду з 400 представниками торгу й промисловости в справі підтримання сталості економічної діяльності.

— В перший раз в світі Гарвіцька поліція (Англія) арештувала злочинця по переданій радіо з Америки його фотографії.

— Польський сойм висловив 240 голосами проти 120 недовір'я урядові Світальського.

— Діяльність вулкана Санта-Марія в Гватемалі продовжується: знищена ціла провінція; земля спалена, річки випарилися від спеки.

— З огляду на хвилювання на острові Гаїті, американський уряд почав висилання туди значної військової підмоги.

— Статистика японського правительства відмічає значне збільшення народжень в Японії.

— Після 6-тижневих переговорів з партіями нарешті сформовано новий чеський уряд на чолі з Удржалом і Бенешом. Нову коаліцію в парламенті підпирає більшість 205 з 300, в сенаті 107 на 150.

— На остр. Криті відбулися збройні демонстрації селян-виноградарів, що потерпіли від негоди.

— Чанг-Кай-Шек скупчив для захисту Нанкина проти повставших генералів 50.000 армію.

— ЦК ССРСР прийняв проєкт бюджету на 1930 рік, що рівняється 11. 600 міль. руб. Лишок прибутків визначено в 200 міль. Затверджено також пропозицію про скасування комісаріатів хліборобства окремих республік і заведення одного центрального комісаріату у Москві.

— Уряд штату Масачусетс одержав петицію 32.045 громадян цього штату про відміну сухого режиму.

— З огляду на грізний стан справ в Китаю, Англія, Америка і Франція знов скупчують значні морські сили в портах Китаю для охорони своїх інтересів.

— В Берні підписано акт про приєднання Сполучених Штатів Північної Америки до Міжнародного Судового Трибуналу.

Чи Ви вже підписалися на новий рік на «ТРИЗУБ»?

ПОСПІШАЙТЕ!

Пам'ятайте, що з 1 січня у «Тризуба» єдина адреса:
«Le Trident» 42, rue Denfert-Rochereau, Paris - 5.

Для грошових переказів у Франції по старому:
«Le Trident», chèque post. de Paris 898.50

Хроніка.

3 Великої України

— Смерть акад. Заболотного. 16 грудня помер у Києві акад. Заболотний, президент Української Академії Наук, відомий бактеріолог.

— В Українській Академії Наук. — Прибули до Києва 26 листопаду академіки-галичани — Голова Львівського Наукового Т-ва ім. Т. Шевченка — К. Студийський та Ф. Колесса, щоби взяти участь у сесії ВАН («Ком». ч. 274 з 27. XI).

— 28 листопаду розпочалася сесія Ради ВАН. На цій сесії Академія прийняла резолюцію, засуджуючу «контр-революційну «СВУ», яка «намагалася під ніби національним прапором, а на ділі в інтересах заклятих ворогів українських трулящих зірвати непереможне будівництво Української Соціалістичної Радянської Республіки». Довгу резолюцію запропоновано академіком Багалієм її «під бурхливі оплески цю резолюцію Рада ВАН ухвалила одноголосно» («Пр. Пр.» ч. 275 з 29. XI).

— Над чим працюють академіки-галичани. Академік Колесса готує до друку свою працю про вплив західно-слов'янських пісень на українську народну поезію, про народні пісні Галичини та Закарпаття.

Акад. Щурат опрацьовує такі теми: «Україна в польських

альманахах» (романтична доба до 1863 року) та «Участь галицьких поляків у революційній пропаганді серед українців». Готується також твір про життя й творчість Ів. Франка.

Акад. Студийський, як голова Львівського Наукового Т-ва ім. Шевченка, повідомив, що «забаром виходить 150-ий том записок Т-ва, присвячений 55-тиріччю Львівського Наукового Т-ва й що в скорому часі вийде також том, присвячений Франкові («Ком». ч. 274 з 27. XI).

— Треття українська переїзна опера, заснована у Харькові, розпочала свою роботу у Вишніці 28 листопаду («Пр. Пр.» ч. 274 з 28. XI).

— «Безпереривна» робота на високих школах. Київські високі школи переводяться на «безпереривну роботу» з п'ятиденним тижнем. Окремі факультети будуть мати дні відпочинку 5, 10, 15 і т. д. кожного місяця (що вже, властиво, не є безпереривною роботою високих шкіл). Навчальний рік матиме квартали по 2 з пол. місяця. Перша між кварталами 2 дні. («Пр. Пр.» ч. 271 з 24. XI).

— Загальна колективізація України. Большевиками випрацьовано план загальної колективізації усіх сільських господарств по всій сов. Україні. Плана цього має бути проведено до 1933 року («Изв». ч. 279 з 29. XI).

— Колективізація на Шепетівщині. В селі Висока Правутина на Шепетівщині організовано колектив, що має 1.400 десятин землі («Пр. Пр.» ч. 273 з 27. XI).

— Остаточне знищення економічної самодіяльності сов. України. Вища Рада Народного Господарства СРСР встановила «Нові форми управління промисленістю». Видає наказ про «всесоюзне» об'єднання підприємств чорної металургії, хемічної й автотракторної промисловости. В силу цього наказу відповідні українські трести підлягатимуть тепер московському центру в самій стислій формі («Изв», ч. 279 з 29. XI).

— Новий устав для «колхозів». В боротьбі з куркулями й ріжними «шкідниками» складено нового уставу для всіх колхозів, по якому куркулі, купці, священнослужителі й всі ті, хто є позбавлені виборчих прав — не приймаються членами колхозів. («Изв», ч. 278 з 28. XI).

— Большевики влаштовують масове «осудження» розкритої «Спілки Визволення України» — ріжними корпораціями школами й уставами. («Пр. Пр.» ч. 273-274 з 27.-28 XI).

— Україна мусить утримувати Молдавську сов. республіку. На останній сесії ВУЦВК затверджено бюджет сов. України розміром 549.379.910 карб. Разом розглянуто й затверджено бюджет Молдавської автономної сов. республіки, який в прибутковій частині встановлено в 3.644.000 карб., а у видатковій — 6.849.000 карб. Ухвалено, що цей дефіцит в 3.205.000 заплатить Молдавській республіці сов. Україна («Ком», ч. 273 з 26. XI).

— Обдурювання робітників совітськими підприємствами. На ба-

гатьох підприємствах робітники дістають систематично менше, ніж вони заробили. Представники фабричних та заводських комітетів заявляють, що є випадки справжнього обдурювання робітників у рахунках. Так, напр., на Харківському паровозобудівельному заводі за 6 місяців було недоплачено робітникам 7.000 карб. Представник ДЕЗ-у також заявив, що у них на заводі були випадки обдурювання робітників у рахунках. Крім того є випадки й помилок, що зв'язані з малопописменністю й малою кваліфікованістю рахівничого персоналу на заводах («Ком», ч. 271 з 27. XI).

— Родстріли. Полтавський окрсуд засудив до розстрілу провідників захопленого повстанчого відділу Гонту й Ігнатова, як рівно ще 3-х учасників відділу. Решту повстанців засуджено до в'язниці на ріжні строки.

Артемівський окрсуд засудив до розстрілу Родовича, Пензіна та Семейлова з Всенонського теплотехнічного інституту, за те, що «постачали підприємствам ріжних районів СРСР непридатне паливо» («Ком», ч. 270 з 23. XI).

— Закриття церков. По селах Маріупольщини останнім часом закрито 13 церков. В цих церквах відкрито переважно клуби та сельбуду («Ком», ч. 270 з 23. XI).

— Селянський герор. На Хуторі Привольному Новобузького району група селян вчинила замах на одного комсомольця, який виявив активність під час хлібозаготівель. У зв'язку з цим замахом заарештовано 17 селян. («Ком», ч. 268 з 21. XI).

— В с. Свердловка Благодівського району група селян, усючивши до сільради побилла голову й секретаря сільради та секретаря комітету незможних селян. («Ком», ч. 269 з 22. XI).

— Новий елеватор у

Миколаєві відкрито 20 листопаду. Щодня цей елеватор може розв'язати великий пароплав на 8.500 тон («Ком». ч. 268 з 21. XI).

— Вугільна катастрофа наближається. В зв'язку з невиконачним планів по вироботку вугілля в Донецькому басейні, становище стає загрожуючим. У жовтні недобрако вугілля більше, як на 5 відс. проти плану, у першій половині листопаду на 8 відс. Брак вугілля відбивається на всьому господарчому життю усього ССРСР. Тому большевики приймають усі можливі заходи, щоб продукцію вугілля збільшити. В Сталінській окрузі поставлено «в ударному порядку» перевести усі шахти на безперервну роботу, посилити вербовку гірників, установити систему завдань для робітників і, в боротьбі з прогулами, встановити твердий розклад праці для кожного робітника. Всі всі міри поставлено перевести до 15 грудня.

Комсомол сов. України оголосив мобілізацію по всій Україні 10.000 комсомольців для постійної роботи в Донецькому басейні шахтарями, бо «вугільний фронт розглядається, як «важніший і складніший фронт». («Изв». ч. 280 з 30. XI).

— Немає м'яса. Для переєднання кампанії по заготовці м'яса, народній комісар торгу УССР наказав усім округовим торговим та кооперативним організаціям мобілізувати свої заготовчі органи, як також і тварин, необхідну для засолки м'яса. Кампанію по заготовці м'яса оголошено «ударною» («Изв». ч. 277 з 27. XI).

— Гострий брак кваліфікованих робітників на Україні. В Луганському на сьогодні є на біржі праці зареєстрованих 160 металістів, тоді як їх потрібно 900. В Артемівському є 35 — а потрібно 1.100, в Миколаєві є 200, потрібно — 1.500 й у Харкові на 600 чоловік, які є, потреба 4.000 чол. («Ком». ч. 269 з 22. XI).

— Антисанітарія в хлібопекарнях. Під час інспекції хлібопекарень в Червонопромильському, Сліжанському та Калішівському робітничих кооперативах Луганської округи виявлено, що хліб випікається в антисанітарних умовах. У пекарнях бруд, ніякої контролю немає. Печений хліб кладеться на підлогу поруч з нафтою. Одя у робітників брудний. Замість вмивальної — забруднена калюжа. Хліб прикривається брудним брезентом, борошно зберігається в складах, де тече вода. По крамницях хліб валяється поруч з оселедцями й розгажується на гій самій вазі, на якій розгажують оселедці («Ком». ч. 274 з 27. XI).

— Перевибори совітів в УССР. Президія ВУЦВК-у ухвалила одкласти перевибори совітів. Про час їх повідомлено буде пізніше.

З українського життя.

— Послання митрополита. З приводу 500 позів, що їх розпочала католицька ієрархія в Польщі, домагаючися передачі їй маєтків та сотень церков православних, митрополит Діонісій вдався до всієї пастви в посланням, в якому закликає до оборони прав церкви і нахилиє вірних до жертв на оборону в суді, що вимагає коштів («Воскресное Чтеніє» ч. 48 з I. XII).

— В низці окружних судів розбиралася справа позів католицької духовної влади до православної церкви. Білостоцький суд, визнавши недостатність поданих позивачем доводів, визначив римо-католицькій духовній владі термін на 3 місяці, щоб їх постачити додатково. Рівенський окружний суд не визволив римо-католицької ієрархії від внеску належних оплат. Вона вимагала того посилаючися на бідність. Така сама постановою і Новоградського окружного суду. Вільська римо-католицька курія апелювала до Вільської Судової Палати («Воскресное Чтеніє» ч. 48 з I. XII).

— Книгарня Наукового Т-ва у Львові (Львів, Ринок ч. 10) випустила новий дуже чепурно видааний каталог повістей і оповідаць на 1930 рік.

— Українсько-білорусько-литовська конференція у Варшаві призвела до порозуміння між партіями українськими (УНДО, Укр. соц. рад. партія, Укр. соц. демск. партія і Укр. сел. союз), білоруськими (Білоруська християнська демократія, білоруський селянський союз, Білоруське православне об'єднання), литовськими (Литовський національний комітет, що об'єднує всі литовські національні групи). Конференція постановила: 1) В теперішньому моменті, а між іншим у зв'язку з задуманою зміною польської конституції ідеї ламагання крайню обмежити права тих народів. 2) Конференція постановляє: Начати тісну співпрацю в безупинній боротьбі за права своїх народів. 3) Покинути до життя постійний Комітет Порозуміння. («Діло». ч. 266 з 30. XI).

— Закриття «Просвіти» у Володимирі. З наказу старости припинено діяльність Т-ва «Просвіти» у Володимирі та повіті. («Діло» ч. 266 з 30. XI).

— Концерт на допомогу емігрантам з Великої України влаштовує у Львові в салі Музичого Т-ва ім. Льсе, на 16 грудня Т-во Допомоги емігрантам з Великої України. Чистий дохід з концерту піде на допомогову діяльність Т-ва («Діло». ч. 266 з 30. XI).

— Виплади Т-ва «Зоря» у Львові. Ремісник Т-во «Зоря» розпочинає цикл систематичних викладів про державу, науку про працю, про кооперацію, економіко-суспільні науки, історію та географію України («Діло» ч. 266 з 30. XI).

— Нова повість Богдана Лепкого. Накладом «Червоної Калини» з'явилася нова

повість Богдана Лепкого «Зірка». Повість малює повеселе життя гуртка емігрантів у малому містечку на Закарпатті. Поява повісті будить велике зацікавлення серед нашого громадянства («Діло». ч. 266 з 30. XI).

— Відозва «Рідної Школи». Т-во «Рідної Школи» вдається до громадянства з закликом про пожертви. Пишеться в тій відозві «Рідна Школа» — це для нас така надпартійна установа, як аналогічні школи в інших народів: Чеська Школа Матція, польське Товариство Школи Людовей, німецький «Schulverein» і т. і. У чужих народів громадян і всіх партій дають на свої школи і установи щедрі жертви. Нехай-же так буде і в нас». («Діло». ч. 266 з 30. XI).

— Народи «Народнього Комітету», вищої інстанції Укр. народ. об'єднання, одбулися в Львові 29 листопада цього року. По докладах рефератах ухвалено довір'я проведові партійному і парламентарній репрезентації. Народи були дуже численні і діяльні («Діло». ч. 266 з 3. XII).

— Поверот архивів. До Варшави привезено з Житомира й Київського архівів Православної Волинської консисторії, Житомирського суду, Волинської дирекції народних шкіл та межового архиву («Діло» ч. 267 з 1. XII).

— Греко-католицька богословська академія у Львові оголосила на зимовий семестр програм викладів цього академічного року. Програм охоплює студії філологічні, біблійні, догматичні, історію, право, богословію моральну та пастирську («Діло». ч. 267 з 1. XII).

— Народа українських та білоруських церковних діячів у Варшаві одбулася 27 листопада. Народа ухвалила кілька постанов у справі правного стано-

вища наших церков, руйнування православних храмів і т. д. Ухвалено утворити окрему парламентарну комісію для оборони православної церкви для підготовки конкордату тої церкви і виготовлення в цій справі меморіялу до закордонних чинників («Діло». ч. 268 з 3. XII).

— Музей Наукового Т-ва у Львові в листопаді мав приросту 184 числа (542 предмети, головним чином з археології, етнграфії, нумізматики, фотграфії та визвольної боротьби). Віддало музей 172 особи, втім числі 5 екскурсей («Діло». ч. 269 з 4. XII).

— Українське гігієнічне г-во ставить собі за головне завдання боротьбу з сухотами на західних землях. Розпочинаючи ту працю, воно вдається із закликом до українського громадянства, присоглашаючи його вписуватися в члени, закладати гігієнічні гуртки, розповсюджувати протитуберкульозну літературу («Діло». ч. 269 з 4. XII).

— Новий грего-католицький єпископ. Отця капюлика д-ра Івана Лятишевського призначено єпископом-суфраганом Станіславівської єпархії. («Діло». ч. 270 з 6. XII).

— Нові книжки. Ми повідомляли вже про видавничі заходи М. Таранька, що розпочинає з січня наступного року видавати популярну бібліотеку. За першою книжкою проф. Дмитра Дорошенка «По рідному краю», другою має вийти — В. Лункевича — «Життя муравлів», а далі Анат. Котовича «Микола Гоголь» і покійного Ол. Саліковського — «Історія України». Цілорічна передплата на 12 книжочок є 15 злотих. Піврічна — 8, місячна — 3. Адреса наглядні Михайла Таранька: Львів, вул. Зіморевича 3. («Діло». ч. 270 з 6. XII).

— Невиконані обіцянки. На вічу, що його впо-

рядив сенатор д-р Залозецький перед своїми виборцями, ще раз стверджено, що нова румунська влада не сповнила своїх обіцянок, даючи урочисто українському народові при виборах заведення української викладової мови по школах та прав української мови в адміністрації й суді. Завданням українців на Буковині найближчим є добитися навчання в школах мовою українською та дійти свого права в адміністрації і в суді («Час» ч. 343 з 28. XI).

— Пам'яті Євгенії Ярошинської. Наші черновельні земляки скомно, але тепло згадали 25-літні роковини смерті Євгенії Ярошинської, відомої громадської діячки і популярного свого часу автора. Її заслугою була велика збірка етнографічних матеріалів та популяризування буковинських узорів і взагалі нашого народного мистецтва та поширення його між чужинцями. («Час». ч. 345 з 30. XI).

— Незадоволення на Підкарпаттю. Наслідки виборів і поділ мандатів між чеськими та місцевими партіями викликає велике невдоволення населення на Підкарпаттю. Сучасна парламентарна репрезентація Закарпаття представляється так: «Посольськ» мандати одержали: а) аграрії: Ширецький, Прокоп (оба «русини») і Заїч (чех); б) комуністи: Сидоряк (українець) в) маляри; Гоккі, г) соціалдемокраги: Гуснай (шк. і спектор українофіл); д) «русській блок»: Куряк («русин»-малярон).
— Сенатські мандати розділено так: а) аграрії: д-р Бачинський («русин»); б) комуністи: Локота; в) «русській блок»: Цуркалович (москвофіл з Буковини); г) маляри: Корлат. («Діло». ч. 267 з 1. XII)

Газетні звістки

— Переслідування української інтелігенції і свідомого селянства в ССРП приймають масовий характер. Останніми часами ППУ за-

арештувало понад 1.000 народніх учителів. Протиукраїнські демонстрації по всьх містах мають виразний шовіністичний московський арактер. Комунистичні промовці домагаються скасування назви «Українська Республіка», а разом з тим введення на Україні в якючю московської мови. Демонстрації йдуть під гаслом боротьби з українством («Укр. Голос» ч. 49 з 8. XII. Перемишль).

— Криваві заклоти сталися під Миколаєвом. Комсомольці намагалися захопити церкву. Підчас митингу селяне і апарти і комуністів і жорстоко їх побили, прогнавши геть. Чекісти доконали масових арештувань. («Руль», ч. 2741 з 30. XI).

— Ростріль. В Білій Церкві присуджено до стріли 5 селян та священника Полемаренка. Їх обвинувачено за спротив хлібозаготівлям («Руль», ч. 2745 з 5. XII).

— Сальський окружний суд засудив до стріли з конфіскацією майна селян села Нолий Ягорльк — Наума Шостенка і Давида Горкоця за спротив хлібозаготівлям («Возрождение» ч. 1651 з 9. XII).

— Селянський терор В селі Крилоці під Житомиром куркулі підпалили сільраду, де зібралось 85 активних комуністів на партійний з'їзд. Вони ледве врятувались («Возрождение» ч. 1651 з 9. XII).

— В Арнауці Херсонського району селяне смертельно поранили голову комнезама Негутенка (ib.).

— Похід на церкву. В Бахмуті большевики захопили собор та церкву, яку повернули на кіно. В Немірові конфісковано дзвони, що їх замовлено було на приватній ліярні для одного з монастирів на Кавказі («Руль», ч. 2743 з 3. XII).

З життя укр. еміграції.

У Франції.

— Загальні Збори Українського Т-ва для Ліги Націй відбулися в Парижі 11 грудня с. р. Після докладу (писемного) Голови Т-ва проф. А. Яковлева та докладів секретаряту, обрано новий склад Президії Т-ва, до якого увійшли: проф. А. Яковлів — головою, проф. К. Мацієвич, проф. М. Славінський, І. Косенко — заступниками (одне місце заступника лишилося вакантним), і генеральним секретарем — проф. Р. Смаль. Стоцького, секретарями п. п. Б. Бонитько та М. Ковальський, членами — п. п. Лагутенко та М. Шульгин. Збори обрали проф. О. Шульгина постійним делегатом Т-ва. Накінець намітили Збори план роботи Т-ва на майбутнє.

— Збори прихильників Українського Пласту. В Парижі вже кілька місяців тому закладено пластову організацію імени С. Петлюри. Вся організаційна робота для витворення Пласту проведена молодими студентами п. п. Поповичем та Долинським, ними ж провадяться сьогодні вправи з пластунами. Пласт вже нараховує 12 дітей, котрі щонеділі приходять на вправи. Для поширення цієї корисної й необхідної організації бракує засобів. За браком власного помешкання вправи провадяться в редакції «Тризуба».

15 грудня б. р. відбулися загальні Збори прихильників Українського Пласту. На Голову Зборів обрано Генерала Удовиченко, Секретарем п. Поповича. Збори ухвалили статут прихильників Пласту, обібрали Президію та встановили розмір членських внесків.

Членські внески встановлено 50 фр. річно. Управа Військового Т-ва внесла пожертву 50 фр.

Тимчасова адреса: Управа Прихильників Українського Пласту 42, рю Данфер Рошєро. Редакція «Тризуб».

— З життя спілки Укр. Інженерів у Франції. 8 грудня с. р. відбулося чергове зібрання членів спілки. Темою бесіди на цей раз було визначено обговорення положення важкої індустрії на Україні, яка тема викликала у присутніх жвавий обмін думок. На зібранні був також присутнім французький інженер п. Рібеге, який з великим зацікавленням інформувався про стан української промисловости.

Після зібрання відбувся товариський чай за участі родин членів Спілки.

— Українська Студентська Громада в Парижі. 1 грудня с. р. в помешканні Бібліотеки ім. С. Петлюри відбулися звичайні загальні збори Студентської Громади в Парижі. На збори прийшло 15 членів. Головою зборів обрано т. Ю. Студинського, секретарем т. П. Стефуранчина. Збори провадяться напруженим темпом. Робиться підсумок праці за цілий рік. Голова Управи г. Л. Долинський повідомляє, що Тимчасовою Управою (т. т. Л. Морейде-Моран, Ю. Студинський та І. Каленичук) переведено легалізацію Громади судовою французькою владою з дня 17 жовтня б. р. Далі робиться звіт з діяльності Управи, який викликає гарячу дискусію. Зголешуються до слова майже всі члени. Після докладів управи прийнято як резолюція: 1) заслухавши доклад секретаря Управи т. Каленичука, загальні збори висловлюють йому щире подяку за працю, 2) заслухавши звіт Управи та Ревізійної Комісії, загальні збори переходять до наступної точки порядку денного. З докладу Голови Ревізійної Комісії п. М. Мельникова виявляється, що перед від'їздом на літні вакації Голова Громади т. Долинський і скарбник Громади т. І. Попович надіслали від імені Громади протест до Всеукраїнського з'їзду в Празі та погрожували заступати Громаду на згаданому з'їзді сторонній для Громади особі: інж. Сціборському. Док-

лад цей викликав цілий заколот серед присутніх. Гарячі дебати, після яких приймається резолюція запропонована тов. Морейде-Мораном такого змісту: загальні збори заслухавши доклад Голови Ревізійної Комісії та помовлення т. т. Долинського та Поповича в справі протесту до Всеукраїнського Емігрантського з'їзду в Празі та делегування заступати на цьому з'їзді Громаду інж. Сціборського, уважають чин т. т. Долинського та Поповича як з боку формального, так і з боку товариських взаємовідносин нічим не оправданим і зробленим нами по мотивах нічого спільного з Громадою не маючим, а тому Загальні Збори не збробують цей чин та переходять до слідуючої точки порядку денного.

Після цього збори заспокоюються і по черзі розглядають справи. Постановлено подякувати п. Хржановського який подарував Громаді 12 томів медичних журналів, й передати ці книжки до Бібліотеки ім. С. Петлюри. Утворено Комітет Будови Українського Студентського Дому, до складу якого обрано т. т. С. Левинського, Ю. Студинського, М. Козальського Л. Долинського та І. Каленичука.

Постановлено заснувати секції: 1) літературну — голова г. С. Левинський. 2) аргументивно-матеріальну — голова т. В. Перебийніс.

Було переобрано Управу, до якої увійшли: т. т. Л. Долинський — голова, панна М. Федусевичівна — заступник, Л. Киселиця — скарбник, І. Каленичук — секретарь. До складу Ревізійної Комісії обрано т. т. С. Левинського, Ю. Студинського та М. Козальського.

— Оселення в Парижі. З огляду на відмічене статистикою нове і значне збільшення кількості чужинців в м. Парижі і департаменті Сени, де які кола Паризького мійського самоврядування піднімають питання про нові обмеження в майбутньому для чужинців що-до оселення в згаданих районах.

— Ш а л е т. 30 листопаду с. р. Мистецьке Т-во при Українській Громаді урядило виставу драми Ів. Тобілевича «Бондарівна» під режисурою п. Г. Маслюка. Вистава пройшла дуже добре. В постановці спостерігаємо дбалу й продуману підготовку як у виконанні ролів, так і з боку декоративно-художнього. Обстановка інтимного покою старости в замку (дія IV, одміна 5) вказує на осягнення калеко вище за ті, що їх ми могли б сподіватися від аматорів. Коли режисер розраховував на певний ефект, то його в повній мірі осягнуто. Роскоші обстановки цілком відповідав роскішній одяг старости. Не менш ефектно пройшла в 3 акті німа картина викрадення Бондарівни з батьківського дому.

Але обстановка і зовнішній вигляд артистів служили лише доповненням до чудового виконання ролів. В п'єсі взяли участь ліпші артистичні сили т-ва: пані Карнаухова (Тетяна — Бондарівна), пані Омельченко (Марія), пані Чистосердова (Оксана), п. п. Маслюк (Тарас), Шульга (Герцель) Іщук (Мордохай), Столярєвський (Бондар), Каліста (Денис). Колтунів (староста). Всі немов конкурували між собою, граючи один ліпше за другого. Присутні разом з виконаннями примушені були перенестися на хвильку в XVII століття і пережити славний, але сумний момент, даний у п'єсі.

Не легко осягається таких значних здобутків, якими може похвалитися Шалет. Що далі, тим кращий ґрунт собі знаходить зневір'я розчарованість, інертність, а то просто гультяйство, пияцтво, лінивість; чим далі, тим більше стає людей, що за чарку горілки готові до покірної служби чужинцям, для праці ж собі — «перетомленість», нічого - нероблення; що далі, тим більша кількість людей переймається плітками, брехнями та сварками дрібними і їх воліють, а не повну змісту і національного значіння громадську працю.

Серед такого оточення ми бачимо невеликий, але міцний гурток піонерів українського мис-

тецтва, що борються за підтримкою громади, всі перешкоди, вперто провадять велику національну роботу тут на чужині.

Підготовлюючи до постановки в недалекому майбутнім трагедію С. Черкасенка «Про що тирса шестіла» під режисурою п. М. Шульги, Мистецьке Т-во має на меті нею закінчити свій побутово-історичний репертуар і перейти до постановки п'єс нового репертуару.

Ш а л е т я н и н.

— Р о з ш у к у ю т ь с я п. Йосип Барабаш та Микола Левін. Хто знає їх адреси, просимо ласкаво подати до Редакції «Тризуба».

— Розшукують п. Панька Битюкова M-r Jouravel 10, rue des Fontaines, Audun le Tiche (Moselle).

В Чехі

— Ж а л і б н і с в я т а в Празі. Листопаду 21 ц. р. у день Св. Архистратига Михаїла було відслужено літургію, а по ній панахиду за усіх поляглих за волю України. Службу Божу відправив пан-отець Др. Мельник, який з нагоди відкриття української православної парафії в честь патрона її Св. Архистратига Михаїла, та з нагоди сумної річниці «Листопадового походу» сказав дуже гарну й чулу промову.

У вечері з нагоди 8-ої річниці «Листопадового походу» відбулася улаштована Українським Об'єднанням в ЧСР академія в честь поляглих у Базарі героїв. Доклад на тему «Повстання на Україні в 1921 році» з демонстрацією схеми походу «Волинської групи» відчитано полковником В. Филоновичем.

У неділю 24-го листопаду був зачитаний той же доклад в Жевницях біля Праги.

— У к р а ї н с ь к і в и к л а д и в ч е с ь к о м у у н і в е р с и т е т і в П р а з і. — Цього зимового семестру викладають: проф. О. Колеса — «Історія української драми», проф.

Д. Дорошенко — «Історія України», лектор Любинецький — «Нищий курс українознавства». Семинар слов'янських літератур (в тім числі і української) веде проф. Горак. В семінарах читають твори Шевченка, Олеся й Хвильового («Діло» ч. 264 з 286. XI).

В Америці.

— Українські жінки в американо-американській виставці. В Детройті відбулася вистава жіночої діяльності, дуже широко закросна. Взяли в ній участь і українські жінки. Український відділ звертав на себе найбільшу увагу. Обдалися концерти, на яких взяли участь три українських хори з великим успіхом. («Діло» ч. 263 з 27. XI)

Бібліографія.

— Maurice Laporthe, fondateur des Jeunesses Communist, ancien membre du Comité directeur du Parti et délégué a Moscou. «Les espions Rouges» Le dessous de l'espionnage soviétique en France. Librairie de la Revue Française. Alexis Redier, Editeur, 11, rue de Sèvres. Paris 6-e. 1929.

Книжка п. Ляпорта, видатного французького комуніста, це цілий процес проти московського більшевизму, це суворая реакція західно-європейської думки і концепції проти новоявленої азійчани. Безжалісно викриваючи теоретичний примітивізм більшевизму, його вульгарне походження від московського деспотизму, його брудну і жахливу практику фізичного і морального удувлювання мас, ім'ям яких він дводушно прикривається, п. Ляпорт блискуче і правдиво розкриває західно-європейським колам уся безоглядність сьогодняшнього становища комунізму московської фабрикації, що, поховавши соціальні стремління, в жахливих розмірах здобув все те, що характеризує найгірші старі деспотії. Як найбільше здобутки більшевизму, запитує патетично п. Ляпорт і відповідає:

«більшевики зробили досягнення там, де вони їх не мусли мати: в бюрократизмі, в поліції, в озброєнню».

Для чого все це? Чи дійсно для всесвітнього визволення робітничого люду, як кричать большевики. Ні, знов відповідає і доводить фактами п. Ляпорт. Організація всесвітнього шпіонажу, особливо за озброєнням інших держав; викинення грубих мілітонів на купівлю послуг самих темних міжнародних проїдців, моральний розклад робітничих творчих організацій, це все речі, які нічого не мають спільного з справжніми інтересами робітництва. Вони потребні лише для московського імперіялізму для тих, хто в Європі спить і думає про реванш і хто допомагає реорганізації большевицької армії, повертає хемію та бактеріологію для послуг московських Тамерланів.

Той фактичний матеріал, який подає п. Ляпорт про таємниці ІТУ, про організацію шпіонажу у Франції, про суми, які на це витрачаються, про методи, якими це робиться, суть високо повчаючи, не лише для західно-європейських народів, але зокрема і для їх урядів, що є відповідальні перед ними.

Нова книжка п. Ляпорта, що являється доповненням до попередньої — «Les Mystères du Kremlin», — це сильний удар по більшевизмові в Європі, в першу чергу у Франції, якої народні маси шляхом довшого історичного виховання добре знають різницю між привабливою теорією і дійсною практикою.

Московських большевиків починають бити з того боку, з якого вони не чекали. Тим гірше для них і тим краще для української справи і для української еміграції, що гостро мусить слідкувати за ізоляцією перерядженого в комунізм московського мілітаризму.

І. Заташанський.

Листи до Редакції.

Ласкаво просимо Хвальну Редакцію умістити на сторінках журналу наступне:

Хвальній Генеральній Раді,

Союзу Укр. Організацій у Франції, Раді Бібліотеки С. Петлюри та проф. Королеву-Старому висловлюємо найсердечнішу подяку за дорогий дарунок книжками для нашої громадської бібліотеки та дитячої школи в Крезю.

— Просимо прийняти і т. д.

Д. Бакум (-) — Голова Громади
Ів. Хоєхун (-) Секретарь.

2 грудня 1929 р.
Крезю.

До редакції журналу «Тризуб»

Просимо не відмовити дати на сторінках журналу Вашого місце наступному.

17 листопаду 6. р. в честь 359 лицарів, що героїчною смертю загинули від руки катів під м. Базаром, — Українською Громадою в Ліоні було улаштовано жалібне свято під час якого зроблено було грошеву збірку на користь Українського Інваліда Галичини, що виносить:

п р и б у т о к — від національних розеток — 137.20, по підписному листу — 160.00, разом — 297 фр. 20 с.

в и д а т к и — національні розетки — 13. 10. —

Чистий прибуток — 283 фр. 80 с. (двіста вісімдесят три фр. 80 с.) надсилаються до Союзу Укр. Емігр. Організацій у Франції для надсилки по належності Т-ву «Українських Інвалідів у Львові». Всім присутнім, що відвідали свято, віддали шану героям і сприяли матеріальному успіху. Рада Громади висловлює щирю подяку.

Просимо прийняти і т. д.

Горбатенко (-) — Голова Ради
Кос (-) — Секретарь.

Ліон. 2 грудня 1929 р.

* * *

До редакції журналу «Тризуб».

Просимо ласкаво умістити наступне справоздання Українського Національного Артистичного Гуртка в Ліоні:

Гуртком було влаштовано 23 листопаду с. р. виставу «Степовий

Гість». Згідно з постановою Управи Гуртка з 25 жовтня с. р. 50 відс. чистого прибутку має погупати на фонд «Українського Інваліда». З вистави цієї 29 листопаду прибутки й видатки були такі:

з а г а л ь н и й п р и б у т о к — 3.011 фр. 65 с., в и д а т о к — 2.572 фр. 35 с. О т ж е ч и с т о г о п р и б у т к у — 439 фр. 30 с. 50 відсотків з цього прибутку 219 фр. 65 с. Крім того пожертви в кількості (200) двохсот фр. зібрано Українським Національним Артистичним Гуртком по підписному листу. Разом — 419 фр. 65 с. і переслано на фонд «Українських Інвалідів» у Франції на ім'я папа Голови Військового Т-ва у Франції ген. Удовиченка.

Крім того Управа Гуртка зазначає що на протязі зимового сезона 1929-1930 р. буде виставлено ряд вистав, з котрих відповідний відсоток прибутку піде на той самий фонд.

З правдивою повагою Управа Гуртка.
Ліон. 4 грудня с. р.

Прошу хвальну редакцію не відмовити надрукувати наступного листа:

Микола Шаповал та його дописувачі розповсюджують про колонію в Монгаржі, а зокрема про Шалетську Громаду відомості такі брехливі, що я вважаю потрібним подати до українського загалу спростовання.

По-перше, Українська Громада в Шалеті не занепала і не розпалася, як твердять шаповалівці: жадного краху в господарських операціях не було і немає. Ніякі «активні» елементи під проводом п. Сопільника з Громади не виходили, а вийшов він сам і не рік тому назад, а 12 березня 1927 року по причині персональній, про що він написав до Управи Громади в листі.

Що-до заснованого ним минулого року Т-ва Просвіта, до складу якого ввійшли виключно українці з Галичини, що прибули сюди на працю по польським пасам, багато

з них є неграмотних і національно мало розвинених. Отже мета «Просвіти» була навчити грамоті — неграмотних, дати всім українську книжку. Газету та освідомити національно. В цих намірах Громада не тільки не перешкоджала, а йшла на зустріч п. Сопільникові. Т-во «Просвіта» міститься не у власному помешканню, як твердять шаповалівці, а в нашому, що за прохання п. Сопільника, Управа Громади дала в користування «Просвіти».

Що-ж до розкладової роботи п. Созонт'єва та його заягя, то за браком місця не буду тут їх перераховувати. Жадного конкретного закиду проводіві Громади, який би міг бути прийнятий загальними зборами Громади на обмірковання, він не зробив, а в цілому його заява до зборів є ніщо інше, як безглузда лайка людини, що зазналася, але не гідна звичайної людини і свідомого громадянина. Заява ця була оголошена на загальних зборах Громади, викликала обурення у всього громадянства і постановлено було: важати п. Созонт'єва виключеним із складу Громади без права вступу до неї.

На всі брехні Шаповала скажемо:

Українська Громада в Шалеті об'єднує всіх дійсно свідомих, громадсько і національно, українців незалежно від їх політичних переконань і походження.

В Шалетській Громаді суперечок за такі терміни, як «соборник» чи «не-соборник», не існує і самі ці терміни в громадському життю не фігурують. Для нас вистачає те, що ми вважасмо себе за українців-державників, і всі свої сили будемо прикладати до виборення Української Держави, найбагатшої, найбільшої і найсильнішої.

Перебування людини в Громаді вимагає праці, жертв матеріяльних, почуття карності і підпорядкування амбіцій, персональних інтересів — загально громадським. Хто таких жертв боїться або не розуміє, — ті залишаються по-за Громадою, а щоб заховати справжні анархічні нахили, амбіціозність та дурість, прикриваються

машкарою націоналізму та «соборности».

Українська Громада в Шалеті вступила в 6-ий рік свого існування. І коли тепер оглядаємо наслідки п'ятилітнього існування, аналізуємо всі прецеденти, що траплялися за той час в житті Громади, то робимо висновок, що Громада вибрала правдивий шлях і жадні істеричні й безглузді викрики і наклепи подібні Сезонт'євським з цього шляху Громади не зб'ють, а самі вони в решті решт залишаться на одшибі, як нікому не потрібні демагоги.

З правдивою повагою.

Ю. Б а ц у ц а (-)

Голова Управи Громади.

Вельмишановний Пане Редакторе,
Недавно дуже нашуміла в Англії і взагалі в Європі справа англійських шахтарів, що їздили на кошт свого господаря провірити на ділі, як живе й працює робітник в СССР. Не всі такі подорожі кінчаються дуже голосно, хоч по своїх результатах вони не менш повчаючі. Хочу розказати як раз про одну таку подорож французьких комуністів, про яку довелоса довідатися мені випадково при таких обставинах.

Вже довший час я працюю на одному паризькому заводі, де не бракує комуністів. Оті комуністи, особливо один з них, не раз мені псували настрої, називаючи мене «чорним москалем», реакціонером і т. д. Врешті решт не бажаючи з ними заводитися, повернув я їм спину і загрозив скаргою. Відстали, але в роботі шкодили і шукали випадку мене утопити. Так тяглося досить довго. Раптом якомсь найзапекліші з них зникли. Кажали, що вони виїхали на «ваканс» на три тижні. За своєю роботою я про них забув навіть. Аж ось який одного ранку, стаючи до машини, чую заду знайомий голос, який весело говорить «бонжур, мес'є» — обертаюся, щоб відповісти на вітання, і бачу, кого? Мого ватажка комуністів, що протягає мені руку і, не даючи часу подумати ч и

мушу я йому повернути спину чи ні, роповідає, що він був в ССРСР.

Перейшла та вся історія так. Французька комуністична партія вислала партію своїх членів на прощу до ССРСР; мої комуністи теж до неї попали. Зустрічали їх, провозжали, потім вони оглянули в Донецькому басейні шахти і заводи, нотуючи всі враження до записних книжок. Повернулися до Москви, щоб оглянути де-що на Московщині. Зробили собі загальні висновки мало приємні для большевиків. Про це знало ІПУ і попрохало французьких товаришів їхні записні книжки, щоб мовляв, знати, які враження візнери винесли. Назад вже наші по-терожники своїх книжочок не вдержали. Дали їм на руки лише друковані на машинці і фабрико-оані в ІПУ панегирики совітського устрою. Така поведінка московських господарів вивела з рівноваги довірливих товаришів

і вони кинулися до свого консула але той їм порадив незв'язуватися з ІПУ, а мовчки, поки не пізно, виїздити за кордон. Так вони і зробили. Аж тільки в Негорелому розв'язався їм язик для того, щоб до самого Парижу ляяти на чім світ стоїть московських большевиків і їхній «рай».

— Що ж, — запитав я їх, — ви лишилися большевиками?

— Ні, — відповів мій співбесідник, — ми, приїхавши, пішли гуртом до тих, хто нас туди післав, і кинули їм в обличчя листочки складені в ІПУ. Вибачте мені, що я і мої товариші колись надідали Вам. Ми були неправі. Так ми помирилися і стали до роботи. Закрутилися навкруги колеса трансмісії, втяглися довігі паси, загуркотіли машини. Під їхній гомін кожен з нас думав свою думу, тепер значно ближчу і людянішу.

М. М.

Зміст.

Париж, неділя, 22 грудня 1929 року — ст. 1. *** — ст. 3. Є. М. Нам'яті певідомого — ст. 4. С. Черепин. Сурма звідти — ст. 9. М. Л. 35-тилітній ювілей п. отця Павла Пашевського — ст. 12. — Б. Лисянський. Листи до емігрантів II. — ст. 13. Д-р. Г. С і м а н ц. Нвітій або селянський аграризм — ст. 16. Ю. Ф. Ліндеман (некролог) — ст. 34. — O b s e r v a t o r. З міжнародного життя — ст. 35. Червоний терор на Україні — ст. 38. — З преси — ст. 38. З широкого світу — ст. 43. Х р о н і к а: З Великої України — ст. 46. — З укр. життя — ст. 48. — Газетні звістки — ст. 50. — З життя укр. еміграції: У Франції — ст. 51. — В Чехії — ст. 53. — В Америці — ст. 54. — Бібліографія — ст. 54.

Нові книжки, надіслані до редакції

— Андрій Яковлів, проф. Укр. Університету в Празі. Впливи старочеського права на право українське литовської доби XV-XVI в. Накладом Укр. Університету в Празі. Прага. 1929. ст. 81.

— «Revue des Grands Procès Contemporains». Recueil d'éloquence judiciaire. L'assassinat de l'Ataman Petlura. 5-6. Mai-Juin 1929. Paris.

Од Редакції.

Французько-український Словник з огляду на те, що його розміри далеко перебільшили розрахунки, запізнюється друком. Усім передплатникам 1929 року його буде вислано пізніше по виході в світ.

Єдина адреса Редакції й Адміністрації « ТРИЗУБА »

42, Rue Danfert-Rochereau, Paris 5-e.

Для поштових переказів у Франції зостається по старому: «Le Trident».
Chèque postal 898. 50. Paris

РІЗДВЯНА СЛУЖБА БОЖА

одправлена буде в Українській Православній Церкві (96, Boulevard Auguste Blanqui. Paris 13. metro Glacière) 25 грудня нового стилю о 10 год. 30 хв. ранку.

Співатиме хор під орудою п. Олекси Чехівського. На концерт виконано буде Різдвяні колядки.

Церковна Рада.

Від Генеральної Ради Союзу Українських Еміґр. Організацій у Франції.

Нагадується про повернення позик: п. Я. Чорному, п. Саві Мусієнкові, п. Возякові, п. Дуці.

Пропонується негайно повернути позики п. п.: В. Чорному-Лучко Ванарсі, пані Божинській, М. З. Золотаренкові, Гануленкові, Пилипчукові, Наливайкові, Радченкові, І. Столяренкові, Пані Глядиш, Примовичові, Фолюшнякові, Безкровному, Котенкові.

Видання Головної Еміґр. Ради

Вийшла з друку брошура:

La Société des Nations et les réfugiés ukrainiens»—Lettre ouverte de M. Alexandre Choulguine à M. le Docteur Fridtjof Nansen.

Готується до друку:

«Завдання Української Еміґрації».

Українська Об'єднана Громада у Франції (Париж)

Рада Громади повідомляє, що нею влаштовується 4 січня 1930 року в салі «Salle Angelo» 8-bis Avenue Montespan. Paris 16. (métro Pompe).

Вечірка

Танці до ранку, товариські забави. Вступ за рекомендаціями громадян — 5 фр.

Рада Громади

НАЙКРАЩИЙ ДАРУНОК НА РІЗДВЯНІ СВЯТА.

Українським дітям — рідне військо.

Малюнки до витинання роботи артиста-маляра Л. Перфецького.

Ціна — 2 фр. Пересилка: у Франції — 15 сан. закордон — 30 сан.
Замовляти у редакції «Тризуба»: 42, Rue Denfert-Rochereau. Paris 5.
France.

НА ЗИМОВІ ВЕЧЕРИ

Треба **вже** тепер зробити запас з потрібних укр. книжок. Українська Книгарня Теодора Савули у Відні, одинока центральна книгарня за кордоном, поповнила свій склад всіма новинами зо всіх українських земель і продає їх по оригінальним цінам. Великий склад картин, мап, листівок, портретів і відзнак. Жадайте безплатно каталогу по адресі:

Ukrainische Buchhandlung. Theodor Sawula, Wien I. Riemerg. 2. Autriche.

Т: ШЕВЧЕНКО

„КОБЗАРЬ“

перше повне народне видання, в одному томі, в поясненнями й примітками д-ра В. Симовича, з портретом і біографією поета, стор. XXIX—431. 8. Ціна 1 долар.

ГОЛОСИ КРИТИКИ:

«... Виданий на гарному папері, читкам і великим шрифтом, з гарною біографією поета, з дуже цінним та, як на сей день, для «Кобзаря» в цілому найкращим коментарем, — «Кобзарь» Катеринославського Видавництва справді найближче стоїть до назви народнього видання. Тому ми широко бажаємо, щоб сей «Кобзарь» був на столі селянина в кожній хаті всієї України». (Л. Білицький, «Українська Трібуна», з 3 грудня 1921).

«... З різних оглядів заслуговує оце видання Шевченкового «Кобзаря» на те, щоб воно зійшлося в руках кожного читача «Учительського Слова»... Не було досі такої широкої й заокругленої проби систематичного об'яснення всього «Кобзаря», як це бачимо в виданню д-ра Симовича... Потрібна (ця книжка) читачам «Учительського Слова» у школі і при їх праці над позашкільною освітою, можна тільки гаряче поручити їм видання Шевченкового «Кобзаря» з поясненнями та примітками д-ра Симовича». («Учительське Слово», ч. 2-4, з квітня 1922 р.).

«... В шістдесяті роковини смерті Т. Шевченка дідкались ми нарешті популярного видання цілого «Кобзаря»... Воно погально вайтися в кожній читальні й бібліотеці, в руках кожного вчителя, взагалі в руках кожного, хто сам собі й иншим хоче висвітлити Шевченкові думки, в руках учеників, селян і робітників». (М. Возняк, «Листьмо з Просвіти», з 15 січня 1922).

«... Се безперечно гарний і дуже потрібний дарунок українському народові... редакторові треба признати, що совісно виконав завдання популяризатора й совісно старався пояснити всі менше відомі гязи багатой Шевченківськой словни, що зовсім не було легкою річчю». (О. Н. «Український Прапор», з 7 січня 1922).

«... Книга зроблена дуже уважно, зі знанням предмету і з досвідом педагога, котрий у першу чергу мав шкільну молодіж на оці». (Богдан Лепкий, «Українське Слово», ч. 151, з 18 березня 1922).

«...Я знаю це видання, як дуже добру роботу (ganz vortreffliche Leistung), яка однаково годиться і для студій і для навчання. Воно дійсно спонуляризує Вашого великого поета й головню причиниться до того, що його читатимуть і зрозуміють і по-за Україною». (З листа проф. славистики мюнхенського університету Еріха Бернекера до Видавництва).

«... Перед нами нове, дуже гарне й чепурно виконане видання Шевченкового «Кобзаря», котре видагці назвали «народнім»... З цього погляду це дійсно перше в нас видання... безперечно давно вже відчувалася в нашій літературі потреба такого видання... Підкреслюю, що завдання д. Симовича було не таке то легке, що взагалі він його подумав, і що на будуче треба буде робити лише в виправки і зміни в деталях». (Д. Дорошенко, «Хліборобська Україна», кн. V-VI, з 1921 р.).

Продаж по всіх українських книгарнях. Де нема, — звертатись на адресу: **Knyharnia Naukow. T-wa im. Szewczenka.**

Lwow, Rynek 10

Український Громадський Видавничий Фонд

1. С. РИНДИК — Міцність матеріалів, курс високих технічних шкіл: 374 ст., 8. З додатком термінологічного словника та 214 рисунками Ц. \$ 3.00.
2. С. РУСОВА — Теорія і практика дошкільного виховання. 128 ст. Ц. \$ 0.60.
3. Проф. Др. В. ЯНОВСЬКИЙ. — Сучасне лікування венеричних хвороб, з чеської мови перекл. Др. А. Гончаренко. 118 ст. Ц. \$ 0.50.
4. Др. Ф. БУРІАН — Пластична хірургія, з 24 ілюстр., з чеської мови перекл. Др. А. Гончаренко. 32 ст. Ц. \$ 0.30.
5. Проф. О. ШУЛЬГІН — Нариси з нової історії Європи. 220 ст. Ц. \$ 1.00.
6. Др. А. ГОНЧАРЕНКО — Загальна гігієна. 204 ст. Ц. \$ 1.00.
7. Проф. Ф. ЯКИМЕНКО — Практичний курс науки гармонії в 2-х част., підручник для шкіл різних типів. З задачником. 132 ст. Ц. \$ 1.00.
8. М. ПАВЛІЧУК — Коротка анатомія для студентів медицини. З передмовою акад. А. Старкова. 116 ст. Ц. \$ 0.75.
9. Проф. Д. АНТОНОВИЧ — Триста років українського театру (нарис історії українського театру). 276 ст. Ц. \$ 1.35.
10. Др. ЯКИМ ЯРЕМА — Провідні ідеї філософії Т. Г. Масарика. Ц. \$ 0.30.
11. Проф. Є. ІВАНЕНКО — Курс аналітичної геометрії. 424 ст. Ц. \$ 3.50.
12. Проф. Ф. ЩЕРБИНА — Статистика — Історія статистики і статистичних установ. 288 ст. Ц. \$ 1.50.
13. К. МИХАЙЛЮК — Молочарство. Підручник для вищих сільсько-господарських шкіл. Ч. I. Молокознавство 164 ст. З 63 мал. Ц. \$ 0.90.
14. Проф. М. ЧАЙКОВСЬКИЙ — Алгебра, курс середньої школи і для самонавчання. Кн. I. Ст. XII + 452. Ц. \$ 3.70.
15. Модерне українське мистецтво: Вип. I.: Проф. Д. Антонович — Група Празької Студії. Франц. і укр. текст з 32 репродукціями. Ц. \$ 0.90.
16. Проф. С. БОРОДАЄВСЬКИЙ — Історія кооперації. Ст. 448. Ц. \$ 2.50.
17. М. РАШЕВСЬКИЙ — Рафінація цукру, під редакцією і з додатками інж. Л. Фролова та з 30 мал. 224 ст. Ц. \$ 1.50.
18. ЮРІЙ ДАРАГАН — Сагайдак. Вірші. Ст. 64. Ц. \$ 0.45.
19. Акад. А. СТАРКОВ — Загальна біологія, з малюнками. Ст. 184 Ц. \$ 1.00.
20. М. ГАЛАГАН — Атомістично-молекулярна теорія. З мал. Ст. 188. Ц. \$ 1.35.
21. Проф. М. ЧАЙКОВСЬКИЙ — Алгебра, курс середньої школи і для самоосвіти. Кн. II. Стор. VIII+300. Ц. \$ 2.50.
22. Проф. Д. ЩЕРБАКІВСЬКИЙ — Українське мистецтво. т. II. Старі церкви, надгробки й придорожні камені на Українським Поділлю, Буковині та на Покутті. Стор. 40 + 64 стор. ілюстрацій. Ц. \$ 2.
23. Гр. ЧУПРИНКА — Твори, I. посмертне видання. Ст. XXIV + 544. Ц. \$ 2. 10.

24. Українське мистецтво: В. СІЧИНСЬКИЙ — Архітектура старокнязівської доби (X-XIII ст.). Стор. 50+24 стор. ілюстрацій. Ц. \$ 1.50.
25. Др. В. ГАРМАШОВ — Шкільна гігієна, з малюнками. Ст. 144. Ц. \$..80.
26. Инж. Л. ФРОЛОВ — Цукроварство, з малюнками. Ст. 440. Ц. \$ 3.00
27. Анад. Проф. Др. Ст. СМАЛЬ-СТОЦЬКИЙ — Розвиток поглядів про сем'ю слов'янських мов і їх взаїмне споріднення. Ц. \$ 0.65.
28. Проф. Л. БІЛЕЦЬКИЙ — Основи української літературно-наукової критики. Ст. 312. Ц. \$ 1.90.
29. Проф. Хв. ВОВК — Студії з української етнографії та антропології. З мапами та малюнками в тексті (19 звич. і 4 кольор.) Ст. 356. Ц. \$ 3.
30. Инж. Р. КАХНИКЕВИЧ, Задачник до «Міцности матеріалів» Ст. 160. Ц. \$ 1. 80.
31. Проф. Л. ГРАБИНА — Геодезія. Частина перша, вип. I-ий і II-ий Ст. 600. 191 рис. й 44 таблиці та 3 мапи. Ц. I-го вип. \$ 3.75 і 2-го \$ 2.50.
32. Проф. Л. ГРАБИНА — Короткий історичний нарис розвитку геодезичних вимірів. Ст. 75. Рис. 28. Ц. \$ 0.75.
33. Проф. І. ШОВГЕНІВ — Гідравліка підземних вод 34 рис. 17 таб. Ст. 115. Ц. \$ 1.35.

Книгкупцям та при всякому більшому замовленні безпосереднє у Видавництві дається 40 відс. знижки.

Окрім того, Український Громадський Видавничий Фонд має для продажу книжки багатьох інших видавництв як еміграційних, так і краєвих. На всіх виданнях фонд дає як найбільшу знижку. Замовлення УГВФ полагоджує в найскорішій часі.

CSR. Praha — Vrsovice, Samova ul. e. 665.

Вже вийшов із друку й продається по всіх книгарнях
VII-ий Річник безпартійного, літературно-громадського

КАЛЕНДАРЯ-АЛЬМАНАХА „ДНІПРО“ НА 1930 РІК.

Видання Товариства Допомоги Емігрантам з Великої України у Львові.

В календарі на цей рік взяли участь (по альфаб.) артист-маляр М. Бутович, В. Дорошенко, Д-р Д. Донцов, Ф. Дудко, М. Залізник, А. Коломієць, Ю. Косач, Ю. Ліпа, Ю. Магалецький, Є. Маланюк, А. Маршинський, ген. Омелянович-Павленко (старший), А. Петренко, ген. В. Петрів, С. Русова, В. Самійленко (посмертні вірші), С. Сірополко, С. Черкасенко.

Ціна календаря 3 зол. (3 пересилкою 3.30). — Книгарням опуст.
 Адреса для замовлень: Львів, Руська 3/III. п. Тов. Допомоги Емігр. з Вел. України.

БІБЛІОТЕКА ІМЕНИ С. ПЕТЛЮРИ

відкрита: в середу від 6-9 год., в суботу від 4-9 год. і в неділю від 1-5 год.
Випозичання книжок. Абонемент — 5 фр. місячно. Висилка на провінцію коштом абонента.

Адреса: 11, Square de Port Royal (15, Rue de la Santé) 1-ий поверх — наліво.

С п о л у ч е н н я: metro Glaciere або St. Jacques. Автобуси: U, U-bis спиняються проти Rue de la Santé, AR проти Rue St. Jacques. Трамвай 91. Недалеко проходять трамваї 47, 82, 83, 84, 85 (вставати на Avenue des Gobelins) та 8 й 86 (вставати на Observatoire).

Правила випозичання книг.

1. Книжки видаються лише під грошеву безпеку; одна книга — 25 фр., дві книги — 40 фр., три — 55 фр. і т. д.

П р и м і т к а: Раритети й рукописи не видаються, а за ціни книжки додаткова безпека залежить від книги.

2. Місячна абонементна платня 5 фр. за одну книгу. Абонементи на кілька доб. по 20 сант. за добу.

3. На провінцію книжки висилаються поштою рекомендованими пачками й повертаються так само, коштом абонента. Гроші на пересилку висилаються наперед.

4. Книжки видаються на два тижні в Парижі й на три тижні на провінцію.

5. Нові книжки й журнали видаються в Парижі на сім днів, а на провінцію — 10.

6. За передержання книг, в разі не буде заявлено про продовження, нараховується пеня по 10 сант. за день, а після місяця — по 20 сант. Після 6 тижнів книга вважається втраченою. Пеня списується з безпеки або платиться готівкою. За нові книги й журнали пеня подвійна.

7. За кожне відсуття книги (порвана оправа, написи, вирвані листки, загублені малюнки і т. д.) абонент платить повну вартість книги, яка лишається все ж власністю бібліотеки.

8. Газети видаються як і книги, три числа газети рахується за одну книгу.

9. Безпека не взята шість місяців після скінчення абонементу лишається яко дар Бібліотеці.

10. Книги для науково-літературної праці для вчених і чужинців можуть видаватися без безпеки й даремно за рекомендацією члена Ради Б-ки.

Рада Бібліотеки.

ТРИЗУБ

тижневик політики, культури, громадського життя та мистецтва, заснований Вяч. Прокоповичем, виходить в 1930 році по старому що-неділі в Парижі з участі тих самих співробітників.

Умови передплати на 1930 рік.

У Франції на рік — 80 фр., на півроку — 40 фр., на три місяці — 20 фр., на один місяць — 8 фр., окреме число — 2 фр.

	1 рік.	½ року	3 місяці	1 місяць	окреме число
ЧЕХІЯ	80 к. ч.	40 к. ч.	20 к. ч.	10 к. ч.	3 к. ч.
ПОЛЬЩА	25 зл.	15 зл.	8 зл.	3 зл.	1 зл.
РУМУНІЯ	500 леїв	300 л.	150 л.	50 л.	20 л.
НІМЕЧЧИНА	12 мар.	6 м.	3 м.	2 м.	0,50 м.
СПОЛ. ШТАТИ П. А. . .	3 дол.	1,5 д.	1 д.	0,40 д.	0,10 д.
КАНАДА	3 дол.	1,5 д.	1 д.	0,40 д.	0,10 д.

У Парижі набувати в книгарні В. Поволоцького, 13 rue Bonaparte, Paris VI.

За кордоном журнал передплачувати й набувати можна у представників «Тризуба»: 1) В Канаді — W. Sikewich, 512 Bannermann av. Winnipeg, Man. 2) В Румунії — Dm. Herodot, Strada Delea Veche, 45. Bucarest 3) В Чехословаччині — Прага: Pl. Filonovic. Horni Cernosice u Prahy, c.107; П о д е б р а д и — у п. Ліневича. Pension Domovica, c. 1. Po debrady. 4) В Польщі — J. Lipoweski, Podwale 16, m. 15. W a r s z a w a для грошових переказів — пошт. рахунок 13.435 Warszawa, Jan Lipowiecki. 5) В Спол. Штатах у «Surma Book», 103, Av. A New York, N. I., U. S. A.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris (V).

Tél. Danton 80-03.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.

Редагує — Комітет.

Адміністратор: Іл. Косенко.

Le Gérant: M-me Perdrizet.
